ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ

Η «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» ΤΩΝ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ ΚΑΙ Ο ΕΝΔΟΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Οφειλόμενη απάντηση

σε βασικές θέσεις του βιβλίου του
Αρχιμανδρίτου Γεωργίου, Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου,
Η «ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ» ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ
Απάντησις σε απόψεις του καθηγητού κ. Γεωργίου Μαρτζέλου**,**
Έκδοσις Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, Άγιον Όρος 2005, σσ. 89.

Εισαγωγικά

Το άρθρο μας με τίτλο *Ορθοδοξία και αίρεση των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό* που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Θεολογία» (75 [2004], σελ. 591-609), ήταν, πιστεύουμε, αρκετά σαφές και τεκμηριωμένο, προκειμένου να βοηθήσει τον αναγνώστη να κατανοήσει σε τι συνίσταται η «ορθοδοξία», την οποία αποδίδει στους Αντιχαλκηδονίους ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός, περιγράφοντας το χαρακτήρα της αιρέσεώς τους στο *Περί αιρέσεων* έργο του. Πρέπει μάλιστα να σημειώσουμε ότι το άρθρο αυτό, λόγω της ορθότητας των θέσεών του και της επαρκούς επιστημονικής του τεκμηρίωσης, βρήκε μεγάλη απήχηση στην ορθόδοξη θεολογική διανόηση, με αποτέλεσμα να δημοσιευθεί και στα γαλλικά[1], καίτοι με διαφορετικό τίτλο, χωρίς μάλιστα τη δική μας έγκριση. Παρόλα αυτά προς μεγάλη μας έκπληξη το άρθρο αυτό αποτέλεσε αφορμή για διατύπωση τελείως αντιθέτων απόψεων που στηρίζονται δυστυχώς σε ηθελημένες παρανοήσεις και παραπλανητικές διαστρεβλώσεις.

Συγκεκριμένα, πριν από μερικούς μήνες δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Παρακαταθήκη» (43 [2005]) άρθρο του Ηγουμένου της Ιεράς Μονής οσίου Γρηγορίου π. Γεωργίου Καψάνη, που πέρασε και στο Internet[2], με τίτλο «Καινοφανείς θεολογικές απόψεις εν όψει των διαλόγων», με το οποίο επιχειρείται ανασκευή των θέσεων που διατυπώνουμε στο παραπάνω άρθρο μας. Η ίδια προσπάθεια δυστυχώς με αναλυτικότερο και παραπλανητικό επιστημονικά τρόπο συνεχίστηκε και στο βιβλίο που κυκλοφόρησε πρόσφατα από την Ιερά Μονή Οσίου Γρηγορίου με τίτλο *Η «ιδεολογική» ορθοδοξία των Αντιχαλκηδονίων. Απάντησις σε απόψεις του καθηγητού κ. Γεωργίου Μαρτζέλου*, Άγιον Όρος

[1] Βλ. G. Martzelos, «Le refus de Chalcédoine exclut-il de l'orthodoxie? Orthodoxie et hérésie des non-Chalcédoniens selon saint Jean Damascène», στο *Chemins de la Christologie Orthodoxe (Textes réunis par Astérios Argyriou). Collection «Jésus et Jésus-Christ», dirigée par Mgr Joseph Doré, Archevêque de Strasbourg, Nº 91,* εκδ. Desclée, Paris 2005, σ. 191-207.
[2] Βλ. http://www.oodegr.com/oode/oikoymen/neo_theol 1.htm

2005 και φέρει ως συγγραφέα επίσης τον Ηγούμενο της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου π. Γεώργιο.

Όπως υποστηρίξαμε στο εν λόγω άρθρο μας, στηριζόμενοι κυρίως στο *Περί αιρέσεων* έργο του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού, καθώς και σε άλλα σχετιζόμενα με το θέμα έργα του, καίτοι ο Δαμασκηνός θεωρεί τους Αντιχαλκηδονίους πράγματι αιρετικούς, γιατί αποσχίστηκαν από την Ορθόδοξη Εκκλησία, λόγω του συνταγέντος στη Χαλκηδόνα δογματικού Όρου, επισημαίνει ωστόσο ότι παρέμειναν ως προς όλα τα άλλα «ορθόδοξοι». Με άλλα λόγια, όπως υπογραμμίσαμε, ο αιρετικός χαρακτήρας των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό δεν σχετίζεται με την ουσία της δογματικής διδασκαλίας τους, αλλά με το γεγονός ότι απέρριψαν την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο και την κατασυκοφάντησαν, λόγω των δυοφυσιτικών διατυπώσεων του Όρου που συνέταξε, τις οποίες θεωρούσαν ως νεστοριανικές. Η θέση μας αυτή τεκμηριώνεται κυρίως με βάση τα όσα αναφέρει ο Δαμασκηνός στο *Περί αιρέσεων* έργο του, όπου μεταξύ των άλλων αιρέσεων περιγράφει την αίρεση των Αντιχαλκηδονίων ως εξής: *«Αιγύπτιοι, οι και Σχηματικοί* (ή κατ' άλλη γραφή «*Σχισματικοί*»), *και Μονοφυσίται· οι προφάσει του εν Χαλκηδόνι συντάγματος του τόπου αποσχίσαντες της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Αιγυπτιακοί δε προσείρηνται, διά το πρώτους Αιγυπτίους κατάρξασθαι τούτου του σχήματος* (ή κατ' άλλη γραφή «*τούτου του σχίσματος*») *επί Μαρκιανού και Ουαλεντινιανού των βασιλέων· τα δε άλλα πάντα ορθόδοξοι υπάρχοντες. Ούτοι δε προσπαθεία τη προς τον εν Αλεξανδρεία Διόσκορον, τον υπό της εν Χαλκηδόνι συνόδου καθαιρεθέντα, ως τον Ευτυχούς δογμάτων συνήγορον, αντεπάθησαν τη συνόδω και μυρίας τόγε επ' αυτοίς μέμψεις κατ' αυτής ανεπλάσαντο… σκαιούς αυτούς και ματαιόφρονας αποδείξαντες»*[3].

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρει εν προκειμένω ο Δαμασκηνός, αν εξαιρέσει κανείς τη Σύνοδο της Χαλκηδόνας, την οποία οι Αντιχαλκηδόνιοι απέρριψαν, γιατί διαφώνησαν με τις δυοφυσιτικές διατυπώσεις της, σε όλα τα άλλα σημεία της δογματικής διδασκαλίας τους παρέμειναν «ορθόδοξοι». Αυτό είναι καθ' ημάς το νόημα που βγαίνει αβίαστα από το παραπάνω κείμενο, το οποίο μάλιστα πλαισιώνεται στο άρθρο μας και από άλλες παράλληλες εκτιμήσεις του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού. Το πρόβλημα, στο οποίο απαντούμε στη συνέχεια είναι πώς νοείται η «ορθοδοξία» αυτή που αναγνωρίζει ο Δαμασκηνός στους Αντιχαλκηδονίους και ποια σχέση μπορεί να έχει με την ορθοδοξία της Εκκλησίας. Η θέση μας είναι ότι η «ορθοδοξία» αυτή των Αντιχαλκηδονίων έχει κατά το Δαμασκηνό καθαρά ιδεολογικό χαρακτήρα, αναφερόμενη αποκλειστικά και μόνο στην ουσία του δόγματος, και ως εκ τούτου δεν ταυτίζεται με την ορθοδοξία της

[3] Βλ. PG 94, 741 A.

Εκκλησίας, η οποία δεν είναι απλή ιδεολογία, αλλά πλήρης κοινωνία με την Εκκλησία. Με βάση δε τα δεδομένα αυτά διατυπώνουμε στο τέλος του άρθρου μας την πρόταση ότι, προκειμένου να επανέλθουν οι αποκαλούμενοι σήμερα Μη-Χαλκηδόνιοι στην Ορθόδοξη Εκκλησία, θα πρέπει «να αποδεχθούν πλήρως την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, καθώς και τις επόμενες Οικουμενικές Συνόδους… ως άγιες και Οικουμενικές», τονίζοντας με τον τρόπο αυτό ότι η πρόταση αυτή αποτελεί μονόδρομο για την επίτευξη της πλήρους κοινωνίας και ένωσης μεταξύ των δύο εκκλησιαστικών οικογενειών. Πρέπει μάλιστα να υπογραμμίσουμε ότι η πρότασή μας αυτή κινείται, όπως θα φανεί πιο κάτω, στην ίδια ακριβώς μεθοδολογική γραμμή της θεολογικής επιχειρηματολογίας του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού, η οποία είναι διάχυτη κυρίως στα έργα του *Κατά Ιακωβιτών* και *Κατά Ακεφάλων*.

Μη κατανοώντας ο συντάκτης του βιβλίου την ουσία της αιρέσεως των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό, επιχειρεί να εντοπίσει τον αιρετικό χαρακτήρα τους στην ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας τους και αναλαμβάνει ως εκ τούτου την ανασκευή του εν λόγω άρθρου μας, παραχαράσσοντας, όπως θα δούμε, πλήρως όχι μόνο το νόημα των σχετικών χωρίων του Δαμασκηνού, αλλά και το νόημα της ανωτέρω προτάσεώς μας. Προσδίδοντας δε μυθικές διαστάσεις στη σημασία του άρθρου μας, πιστεύει ότι το άρθρο αυτό, επειδή αποτέλεσε την εισήγησή μας στη Διορθόδοξη Επιτροπή του Διαλόγου της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τους Μη-Χαλκηδονίους, που συνήλθε το Μάρτιο του 2005 κατόπιν προσκλήσεως της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου στο Chambésy της Γενεύης, «εκφεύγει ήδη των ορίων μιας ακαδημαϊκής γνώμης, στο πλαίσιο ενός ενδο-ορθοδόξου διαλόγου, και εντάσσεται στον "φάκελλο" που θα τύχη τελικής επεξεργασίας από κάποια ανωτάτη συνοδική εκκλησιαστική αρχή»[4]!

α) Οι Αντιχαλκηδόνιοι και ο ενδοορθόδοξος διάλογος

Επειδή σκοπός του βιβλίου είναι, όπως φαίνεται ήδη από τον Πρόλογό του, η συμβολή του στον ενδοορθόδοξο διάλογο, «εν όψει της προωθήσεως των διαδικασιών για την συνοδική απόφανσι περί των Πορισμάτων του Θεολογικού Διαλόγου»[5], πρέπει να υπογραμμίσουμε ευθύς εξ αρχής ότι κάθε προσπάθεια που συμβάλλει στον ενδοορθόδοξο διάλογο σχετικά με το θέμα της θεολογικής ταυτότητας των Αντιχαλκηδονίων και της μέχρι τώρα αξιολόγησης του Θεολογικού Διαλόγου που έχει ξεκινήσει κατόπιν πανορθοδόξων αποφάσεων η Εκκλησία μας με τους Μη-Χαλκηδονίους συνιστά καθ' εαυτήν θετικό

[4] Βλ. Αρχιμανδρίτου Γεωργίου, Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, *Η «ιδεολογική» ορθοδοξία των Αντιχαλκηδονίων. Απάντησις σε απόψεις του καθηγητού κ. Γεωργίου Μαρτζέλου*, Έκδοσις Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, Άγιον Όρος 2005, σ. 17.
[5] Βλ. όπ. παρ., σ. 13.

γεγονός, παρά την έκφραση διαφορετικών απόψεων· απαραίτητη όμως προϋπόθεση είναι να διατυπώνει κανείς τις απόψεις του με καλοπροαίρετο και αντικειμενικό τρόπο και να μη παραποιεί εσκεμμένα ή παρερμηνεύει ηθελημένα εν ονόματι δήθεν της δογματικής ευαισθησίας του τις απόψεις των άλλων, με τις οποίες διαφωνεί. Για να είναι γόνιμος και εποικοδομητικός ο ενδοορθόδοξος διάλογος, όπως άλλωστε και κάθε διάλογος, είναι απαραίτητο να στηρίζεται στη σωστή και αντικειμενική πληροφόρηση και όχι στην παραπληροφόρηση. Διαφορετικά δεν είναι διάλογος αλλά παράλληλος μονόλογος που οδηγεί στο φανατισμό και σε πολωτικές και άγονες αντιπαραθέσεις.

Δυστυχώς διαβάζοντας το εν λόγω βιβλίο, δεν μπορούμε να πούμε ότι πληρούται αυτή η βασική προϋπόθεση, ώστε με τις θέσεις που διατυπώνονται σ' αυτό να συνιστά πράγματι συμβολή στον ενδοορθόδοξο διάλογο. Μάλλον οδηγεί σε σύγχυση και συσκοτίζει τον αναγνώστη, παρά τον βοηθάει να κατανοήσει αντικειμενικά τη στάση του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού έναντι των Αντιχαλκηδονίων, καθώς και το ποια θα πρέπει να είναι η στάση της Εκκλησίας μας απέναντί τους, προκειμένου να επανέλθουν σ' αυτήν. Κι' αυτό γιατί πέρα από την έλλειψη επιστημονικής μεθοδολογίας που το χαρακτηρίζει, υπάρχει πληθώρα παρερμηνειών πατερικών κειμένων και, το χειρότερο,, ηθελημένων διαστρεβλώσεων άκρως τεκμηριωμένων και σαφώς διατυπωμένων θέσεών μας, προκειμένου να εξαχθούν τα συμπεράσματα που θέλει ο συγγραφέας του. Ειλικρινά διερωτηθήκαμε, αν ο συγγραφέας του βιβλίου είναι όντως ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Γρηγορίου πατήρ Γεώργιος Καψάνης, όπως δηλώνεται ήδη στο βιβλίο, ή κάποιος άλλος μη θεολόγος αλλά ερασιτεχνικώς θεολογών μοναχός της Μονής, ο οποίος ασφαλώς με την ευλογία του Ηγουμένου χρησιμοποίησε το όνομά του, προκειμένου να προσδοθεί προφανώς περισσότερο κύρος στα γραφόμενα. Κι' αυτό γιατί δεν μπορούμε να δεχθούμε ότι ένα βιβλίο με τόσο κραυγαλέα μεθοδολογικά σφάλματα, με παρανοήσεις και παρερμηνείες πατερικών κειμένων και παραπλανητικές διαστρεβλώσεις σαφώς διατυπωμένων απόψεών μας είναι δυνατόν να είναι έργο του Ηγουμένου της Ιεράς Μονής Γρηγορίου, ο οποίος, ανεξάρτητα από τη γνωστή και επαινετή κατά πάντα δογματική ευαισθησία του, είναι διδάκτωρ θεολογίας και πιστεύουμε ότι τουλάχιστον έχει τις προϋποθέσεις να κατανοήσει σωστά τα δογματικά κείμενα, σεβόμενος τις μεθοδολογικές αρχές της επιστήμης της Θεολογίας. Για να ξεκαθαρίσουμε το θέμα της ταυτότητας του συγγραφέα του βιβλίου, απευθυνθήκαμε με επιστολή μας στον Ηγούμενο της Μονής π. Γεώργιο, ο οποίος σε απαντητική επιστολή του (Αριθ. Πρωτ. 777/3-1-2006) μας δήλωσε σαφώς ότι δεν είναι ο ίδιος ο συντάκτης του βιβλίου, αλλά κάποιος άλλος μοναχός της Μονής. Ωστόσο τόνισε ότι «αισθάνεται ότι

δικαίως το υπέγραψε, διότι συνετάγη με πρωτοβουλίαν ιδικήν του, με την ιδικήν του επιστασίαν, παρακολούθησιν, εξέτασιν και ευθύνην».

Πρέπει όμως να υπογραμμίσουμε ότι εκείνο που μετράει, προκειμένου ένα σύγγραμμα να έχει επιστημονική βαρύτητα και να αποτελεί πραγματική συμβολή στον ενδοορθόδοξο διάλογο σχετικά με το θέμα της δογματικής ταυτότητας των Αντιχαλκηδονίων ή της αξιολόγησης του σχετικού Θεολογικού Διαλόγου, δεν είναι ούτε το σχήμα ούτε η ιδιότητα ούτε ο ακαδημαϊκός τίτλος του συγγραφέα, αλλά η επιστημονική τεκμηρίωση και η αλήθεια των απόψεών του. Και αυτό αποτελεί κανόνα απαράβατο τόσο για τους ασχολουμένους με τη δογματική θεολογία μοναχούς όσο και για τους ακαδημαϊκούς θεολόγους. Ως εκ τούτου κανείς δεν δικαιούται εν ονόματι της ιδιότητάς του ή της δογματικής ευαισθησίας του να θεωρήσει την αλήθεια ή την ορθοδοξία ως δικό του αποκλειστικό προνόμιο, αποκλείοντάς την από τους άλλους που συμβαίνει μάλιστα να είναι συνειδητά μέλη και εργάτες της Εκκλησίας. Εξάλλου η δογματική ευαισθησία δεν μπορεί να αποτελεί κίνητρο ή αιτία παραμόρφωσης της αλήθειας, ακόμη και της επιστημονικής, επειδή πιστεύει κάποιος ότι έτσι εξυπηρετείται δήθεν η Ορθοδοξία. Αλήθεια και Ορθοδοξία δεν είναι απλώς άρρηκτα δεμένες μεταξύ τους, αλλά ταυτίζονται μέσα στην ιστορία και τη φύση της Εκκλησίας και γι' αυτό πρόβλημα επιλογής μεταξύ των δύο δεν τίθεται. Το δίλημμα αλήθεια ή Ορθοδοξία είναι τελείως έξω από την ορθόδοξη παράδοση. Όποιος λοιπόν παραποιεί την αλήθεια για χάρη δήθεν της Ορθοδοξίας, αδικεί και ζημιώνει όχι μόνο τον εαυτό του, αλλά και την ίδια την Ορθοδοξία και την Εκκλησία. Επιμένουμε στο σημείο αυτό, γιατί σε πλείστα όσα σημεία του εν λόγω βιβλίου παραποιείται και διαστρεβλώνεται, είτε ηθελημένα είτε όχι, η αλήθεια για χάρη δήθεν της Ορθοδοξίας. Ας έλθουμε όμως σε αναλυτικότερη παρουσίαση των σημείων αυτών, επιχειρώντας ταυτόχρονα και την αποκατάσταση της αλήθειας.

β) Κραυγαλέες παρανοήσεις και διαστρεβλώσεις

Κατ' αρχήν, ενώ στην πρόταση που κάνουμε στο εν λόγω άρθρο μας τονίζουμε ρητά και σαφέστατα ότι «κατά τις θεολογικές μας επαφές μαζί τους (δηλ. με τους Αντιχαλκηδονίους) θα πρέπει ως Ορθόδοξοι να μη ζητούμε απ' αυτούς, προκειμένου να επανέλθουν στην Ορθόδοξη Εκκλησία, τίποτε περισσότερο απ' αυτό που ζητούσαν καθ' όλους τους αιώνες μετά το σχίσμα του 451 οι Πατέρες της Εκκλησίας μας: Να αποδεχθούν δηλ. **πλήρως** την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, καθώς βέβαια και τις επόμενες Οικουμενικές Συνόδους, που συνεχίζουν και επιβεβαιώνουν

ουσιαστικά την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, ως άγιες και Οικουμενικές»[6], ιδού πώς αντιλαμβάνεται ο συντάκτης του βιβλίου την ανωτέρω σαφέστατα διατυπωμένη πρότασή μας: «Η πρότασις», γράφει, «κατά το επιφανειακόν της νόημα, είναι σωστή και επαινετή. Τί ορθοδοξότερο από την αποδοχή της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου και των επομένων αυτής ως αγίων και οικουμενικών, από εκείνους που τις αρνήθηκαν επί δεκαπέντε αιώνες; **Όμως η αποδοχή των Συνόδων χωρίς την πίστη των Συνόδων δημιουργεί ένα σοβαρότατο προβληματισμό: Ποια σημασία έχουν οι Οικουμενικές Σύνοδοι χωρίς το δογματικό τους περιεχόμενο…;**»[7]. Και ενώ με τα όσα λέγονται εδώ παρέχεται στον αναγνώστη απλώς η εντύπωση ότι για την επάνοδο των Αντιχαλκηδονίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία προτείνουμε δήθεν την από μέρους τους αποδοχή των Οικουμενικών Συνόδων χωρίς το δογματικό τους περιεχόμενο, λίγο πιο κάτω με τα όσα λέει ο συντάκτης του βιβλίου αποκαλύπτεται ξεκάθαρα η διαστρέβλωση της ανωτέρω προτάσεώς μας: «το πρόβλημα», γράφει, «είναι τελικώς η χριστολογική διδασκαλία των Αντιχαλκηδονίων, αν δηλαδή είναι ορθόδοξη ή αιρετική, **και όχι η αποδοχή ή μη των Οικουμενικών Συνόδων (άνευ του δογματικού περιεχομένου των), όπως ισχυρίζεται ο κ. Μαρτζέλος**»[8].

Θα θέλαμε όμως να ρωτήσουμε εν προκειμένω το συντάκτη του βιβλίου: Έτσι αντιλαμβάνεται τον ενδοορθόδοξο διάλογο σχετικά με το θέμα των Αντιχαλκηδονίων, παραποιώντας και διαστρεβλώνοντας κακόβουλα ακόμη και σαφέστατες θέσεις αυτών, με τους οποίους συμβαίνει να διαφωνεί; Είναι τρόπος αυτός, για να μπορέσει ένα βιβλίο να ανταποκριθεί στη σοβαρότητα που πρέπει να έχει ο ενδοορθόδοξος διάλογος; Από πού έβγαλε το συμπέρασμα ότι για την επάνοδο των Αντιχαλκηδονίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία προτείνουμε ή ισχυριζόμαστε να αποδεχθούν τις Οικουμενικές Συνόδους χωρίς το δογματικό τους περιεχόμενο; Δεν πρόσεξε στην πρότασή μας, την οποία άλλωστε παραθέτει αυτούσια στο βιβλίο του[9], ότι υπογραμμίζουμε σαφέστατα πως θα πρέπει **να αποδεχθούν πλήρως** την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, καθώς και τις επόμενες Οικουμενικές Συνόδους ως άγιες και Οικουμενικές; Δεν καταλαβαίνει ότι, όταν γίνεται λόγος για **πλήρη αποδοχή** των Οικουμενικών Συνόδων, δεν υπάρχει δυνατότητα να εξαιρεθεί το δογματικό τους περιεχόμενο; Και έπειτα τί καινοφανής και άκρως αθεολόγητη άποψη είναι αυτή, σύμφωνα με την οποία μπορεί δήθεν να υπάρξει αποδοχή των Οικουμενικών Συνόδων χωρίς το δογματικό τους περιεχόμενο; Ακόμη και το «πλήρως» να μην υπήρχε

[6] Βλ. Γ. Δ. Μαρτζέλου, «Ορθοδοξία και αίρεση των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό», στο *Θεολογία* 75 (2004), σ. 609.
[7] Αρχιμανδρίτου Γεωργίου, Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, όπ. παρ., σ. 70.
[8] Βλ. όπ. παρ., σ. 72.
[9] Βλ. όπ. παρ., σ. 69.

στην ανωτέρω πρότασή μας, δεν μπορεί ορθοδόξως να γίνει λόγος για αποδοχή των Οικουμενικών Συνόδων χωρίς το δογματικό τους περιεχόμενο. Ή αποδέχεται κανείς τις Οικουμενικές Συνόδους, δηλ. με το δογματικό και το κανονικό τους περιεχόμενο, ή δεν τις αποδέχεται. Αποδεχόμενος δε τις Οικουμενικές Συνόδους, πληροί απολύτως τη δογματική προϋπόθεση για την ένταξή του στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Αυτή είναι η θέση των Πατέρων της Εκκλησίας και δεν υπάρχει άλλη ούτε πιο αυστηρή ούτε πιο επιεικής. Φαίνεται όμως ότι ο συντάκτης του βιβλίου έχει πιθανώς υιοθετήσει δικά του κριτήρια ορθοδοξίας για την επάνοδο των Μη-Χαλκηδονίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αντικαθιστώντας με αυτά την κρυστάλλινη αυτή θέση και πρακτική της Εκκλησίας. Αυτό καταλαβαίνει κανείς, όταν διαβάζει όσα γράφει στη συνέχεια: «ίσως αυτή η δυσκολία για την 'πρόοδο' του Διαλόγου **υποχρεώνει τον κ. Μαρτζέλο να μη ζητή τίποτε περισσότερο από την αποδοχή των Οικουμενικών Συνόδων**»[10]. Τόσο άραγε μικρή σημασία έχει γι' αυτόν η αποδοχή των Οικουμενικών Συνόδων εκ μέρους ενός αιρετικού, προκειμένου να επανέλθει στην Ορθόδοξη Εκκλησία;

Πέρα όμως από την παραπάνω διαστρέβλωση της σαφώς εκπεφρασμένης προτάσεώς μας σχετικά με την επάνοδο των Μη-Χαλκηδονίων στην Ορθόδοξη Εκκλησία, το σημαντικότερο είναι ότι παρανοούνται ηθελημένα και διαστρεβλώνονται ακόμη και σαφέστατες πατερικές θέσεις, και μάλιστα μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας. Κατ' αρχήν, πρέπει να αναφέρουμε, διαστρεβλώνεται πλήρως η δήλωση που έκανε ο άγ. Ανατόλιος κατά την ε΄ συνεδρία της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου σχετικά με την καταδίκη του Διοσκόρου: «Δια (την) πίστιν ου καθηρέθη Διόσκορος, αλλ' επειδή ακοινωνησίαν εποίησε τω κυρίω Λέοντι τω αρχιεπισκόπω και τρίτον εκλήθη και ουκ ήλθεν, δια τούτο καθηρέθη»[11]. Η δήλωση αυτή, επειδή δεν ευνοεί τις απόψεις του συντάκτη του βιβλίου, χαρακτηρίζεται από τον ίδιο ως **«αυθαίρετη»**! «Η δήλωσις», γράφει, «του αγίου Ανατολίου ήταν μία ορθή, αλλά αυθαίρετη παρατήρησις. Ήταν ορθή διότι τυπικά 'διά πίστιν ου καθηρέθη Διόσκορος'…Ήταν όμως αυθαίρετη, διότι, όσον αφορά την ορθοδοξία ή ετεροδοξία του Διοσκόρου, ο άγιος Ανατόλιος εγνώριζε σαφώς ότι ο Διόσκορος απέφυγε να παρουσιασθή, για να μη εκδικασθή το αιρετικό του φρόνημα»[12]. Τίθεται όμως το ερώτημα: Είναι ιστορικά και θεολογικά επιτρεπτό να χαρακτηρίζεται «αυθαίρετη» η δήλωση ενός από τους σημαντικότερους Πατέρες της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, όπως ο άγ. Ανατόλιος; Γνωρίζει άραγε ο συντάκτης του βιβλίου ποια ήταν η θέση και η σημασία του αγ. Ανατολίου κατά την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο; Καίτοι τυπικά προήδρευαν στη Σύνοδο της Χαλκηδόνας οι παπικοί

[10] Βλ. όπ. παρ., σ. 73.
[11] Βλ. ACO II, 1, 2, 124 [320].
[12] Βλ. όπ. παρ., σ. 44 εξ., 81.

αντιπρόσωποι, σύμφωνα άλλωστε και με τη ρητή αξίωση του πάπα Λέοντος, ο άγ. Ανατόλιος υπήρξε ουσιαστικά ο πρόεδρος της Συνόδου[13]. Αυτός ήταν εκείνος που χειρίστηκε τα δυσκολότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η Σύνοδος. Αυτός ήταν ο πρόεδρος της επιτροπής για τη διαπίστωση της ορθοδοξίας του *Τόμου* του πάπα Λέοντος και της συμφωνίας του με την *Γ΄ επιστολή* του αγ. Κυρίλλου *προς Νεστόριο*, αυτός ήταν ο πρόεδρος της επιτροπής συντάξεως του αρχικού Όρου, καθώς και ο πρόεδρος της επιτροπής αναθεωρήσεώς του κατά την ε΄ συνεδρία της Συνόδου. Την υπεροχική μάλιστα θέση και σημασία του αγ. Ανατολίου στην Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο αναγνώρισαν επίσημα ακόμη και αυτοί οι παπικοί αντιπρόσωποι, θεωρώντας τον ως «πρώτον» μεταξύ των παρόντων στη σύνοδο Πατριαρχών[1]. Είναι λοιπόν επιστημονικά και θεολογικά επιτρεπτό να χαρακτηρίζεται η δήλωση του μεγαλυτέρου πατρός της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου ως «αυθαίρετη»; Αυθαίρετα πράγματα έλεγαν οι πατέρες, και μάλιστα τόσο σημαντικοί, όπως ο άγ. Ανατόλιος, στις Οικουμενικές Συνόδους; Θα συμφωνούσε με μια τέτοια άποψη ο άγ. Καθηγούμενος, όταν στη μνημονευθείσα επιστολή του τονίζει ότι «δικαίως» υπέγραψε το εν λόγω βιβλίο; Κι' έπειτα, αν η δήλωση του αγ. Ανατολίου ήταν «αυθαίρετη», γιατί δεν βρέθηκε έστω και ένας από τους αυτοκρατορικούς αντιπροσώπους, τους παπικούς λεγάτους και τους αντιοχειανούς, που διαφωνούσαν μαζί του για τη μορφή που είχε ο αρχικός Όρος, προκειμένου να αντικρούσει αυτή τη δήθεν «αυθαίρετη» δήλωσή του; Ως γνωστόν, η δήλωση αυτή έγινε, με σκοπό να τονίσει ο άγ. Ανατόλιος στους αυτοκρατορικούς αντιπροσώπους ότι το «εκ δύο φύσεων» που δεχόταν ο Διόσκορος και περιείχε ο αρχικός Όρος ήταν απολύτως ορθόδοξο και όχι ευτυχιανικό ή έστω ασαφές και δισήμαντο, όπως το θεωρούσαν αυτοί ύστερα από τις αντιρρήσεις των παπικών λεγάτων και των αντιοχειανών, και επιζητούσαν γι' αυτό την αντικατάστασή του από τη φράση «δύο φύσεις» που δεχόταν ο Φλαβιανός Κωνσταντινουπόλεως[15]. Από την άποψη αυτή λοιπόν οι αυτοκρατορικοί αντιπρόσωποι, οι παπικοί λεγάτοι και οι αντιοχειανοί είχαν κάθε λόγο να αντιδράσουν και θα αντιδρούσαν οπωσδήποτε στη δήλωση αυτή του αγ. Ανατολίου, αν θα ήταν «αυθαίρετη», γιατί αποτελούσε εμπόδιο στην επιθυμία τους να απαλειφθεί το «εκ δύο φύσεων» από τον αρχικό Όρο, πράγμα το οποίο αρνούνταν να πράξουν ο άγ. Ανατόλιος και η πλειονότητα των πατέρων της Συνόδου. Παρόλα αυτά κανείς τους δεν αμφισβήτησε τη δήλωση αυτή του αγ. Ανατολίου, γιατί ασφαλώς δεν ήταν «αυθαίρετη».

[13] Βλ. σχετικά Βλ. Ιω. Φειδά, *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, Αθήναι 1992, σ. 642.

[14] Βλ. ACO II, 1, 1, 78: «Πασχασίνος ο ευλαβέστατος επίσκοπος είπεν· Ίδε ημείς Θεού θέλοντος τον κύριν Ανατόλιον πρώτον έχομεν».

[15] Βλ. ACO II, 1, 2, 124 [320]. Σχετικά με το θέμα αυτό βλ. και Γ. Δ. Μαρτζέλου, *Γένεση και πηγές του Όρου της Χαλκηδόνας. Συμβολή στην ιστορικοδογματική διερεύνηση του Όρου της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 70 εξ., 129 εξ.

Τουναντίον μάλιστα, ήταν απολύτως τεκμηριωμένη, στηριζόμενη εξ ολοκλήρου τόσο στην εξέταση των διαφόρων κατηγοριών κατά του Διοσκόρου όσο και στην επακολουθήσασα συνοδική καταδίκη του κατά την γ΄ συνεδρία της Συνόδου[16].

Εξάλλου είναι πρωτοφανές και μειώνει αφάνταστα το κύρος και το ορθόδοξο φρόνημα του αγ. Ανατολίου αυτό που υποστηρίζει ο συντάκτης του βιβλίου: «…όσον αφορά», γράφει, «την ορθοδοξία ή ετεροδοξία του Διοσκόρου, ο άγιος Ανατόλιος εγνώριζε σαφώς ότι ο Διόσκορος απέφυγε να παρουσιασθή, για να μη εκδικασθή το αιρετικό του φρόνημα»[17]. Συνειδητοποιεί άραγε τι σημαίνει αυτό που υποστηρίζει; Αν ο άγ. Ανατόλιος γνώριζε, και μάλιστα «σαφώς» ότι ο Διόσκορος απέφυγε να παρουσιασθεί, για να μην εκδικασθεί το αιρετικό του φρόνημα, αυτό σημαίνει ότι με τη δήλωσή του επεχείρησε να παραπλανήσει τη Σύνοδο, αποκρύπτοντας το αιρετικό φρόνημα του Διοσκόρου!!!

Αντιλαμβάνεται, πιστεύουμε, ο νοήμων και καλοπροαίρετος αναγνώστης σε τι είδους και πόσο μεγάλα ατοπήματα οδηγεί η θεώρηση της δήλωσης του αγ. Ανατολίου ως «αυθαίρετης». Ειλικρινά ομολογούμε ότι αυτή τουλάχιστον την επικίνδυνη παρανόηση και διαστρέβλωση της θέσης ενός από τους μεγαλύτερους Πατέρες της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, όπως ο άγ. Ανατόλιος, δεν την περιμέναμε έστω και από ένα απλό αγιορείτη μοναχό, που θα ήταν άγευστος ακόμη και στοιχειώδους θεολογικής παιδείας.

Δεν είναι όμως μόνο οι ανωτέρω παρανοήσεις και διαστρεβλώσεις που δείχνουν ότι ο συγγραφέας του βιβλίου διαστρέφει ηθελημένα ή τουλάχιστον, κατά την επιεικέστερη εκδοχή, αδυνατεί να κατανοήσει σωστά δογματικές θέσεις των Πατέρων της Εκκλησίας, αλλά και σύγχρονων ορθοδόξων δογματολόγων. Υπάρχουν δυστυχώς πολύ περισσότερες που επιβεβαιώνουν του λόγου το ασφαλές. Αλλά βέβαια, όταν διαστρεβλώνονται κατά τον παραπάνω πρωτοφανή και απαράδεκτο τρόπο σαφέστατα διατυπωμένες θέσεις, επειδή προφανώς δεν ανταποκρίνονται στις προκαταλήψεις του συγγραφέα, αντιλαμβάνεται κανείς πόση αξιοπιστία μπορούν να έχουν ως προς την ορθότητά τους τόσο η ερμηνεία πατερικών δογματικών κειμένων που είναι ως εκ της φύσεώς τους δυσνόητα, όσο και η κατανόηση θέσεων σύγχρονων ορθοδόξων δογματολόγων, που προϋποθέτουν κατ' ανάγκην καλή θεολογική κατάρτιση στο χώρο της δογματικής και ανάλογη ιστορικοφιλολογική υποδομή και επιστημονική προβληματική.

γ) Η «ορθοδοξία» των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό.

[16] Βλ. ACO II, 1, 2, 8 [204] κ.ε. Βλ. και Βλ. Ιω. Φειδά, όπ. παρ., σ. 646 εξ.
[17] Βλ. όπ. παρ., σ. 45.

Αναφερόμενος ο συντάκτης του βιβλίου στο θέμα της δογματικής ταυτότητας των Αντιχαλκηδονίων κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό δυστυχώς παρανοεί πλήρως την έννοια της «ορθοδοξίας» που αναγνωρίζει σ' αυτούς ο Δαμασκηνός στο *Περί αιρέσεων* έργο του. Όπως είναι σαφές στο σχετικό κείμενο που παραθέσαμε πιο πάνω, καίτοι ο Δαμασκηνός επισημαίνει τον αιρετικό χαρακτήρα των Αντιχαλκηδονίων, που συνίσταται αποκλειστικά στην απόσχισή τους από την Ορθόδοξη Εκκλησία, λόγω της αρνήσεώς τους να δεχτούν τον Όρο της Χαλκηδόνας, και γενικότερα τις αποφάσεις της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, δεν διστάζει να αναγνωρίσει την «ορθοδοξία» τους ως προς όλα τα άλλα. Αυτό είναι το νόημα που προκύπτει αβίαστα από το παραπάνω κείμενο, με το οποίο ο Δαμασκηνός, όπως αναπτύξαμε στο σχετικό άρθρο μας, περιγράφει τη δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων[18]. Πρέπει μάλιστα να υπογραμμίσουμε ότι με την ίδια ακριβώς έννοια αντιλαμβάνονται το παραπάνω κείμενο του Δαμασκηνού και δύο από τους διαπρεπέστερους ορθοδόξους θεολόγους του 20ου αιώνα, οι αείμνηστοι καθηγητές π. Γεώργιος Florovsky[19] και Ιωάννης Καρμίρης[20], καθώς και ο ειδικώς ασχοληθείς με τη θεολογία του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού ορθόδοξος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Durham π. A. Louth[21].

Για το συντάκτη όμως του βιβλίου, ο οποίος παρανοεί εν προκειμένω το παραπάνω κείμενο, αποφαινόμενος εξ ιδίας αυθεντίας, η έννοια της «ορθοδοξίας», που αποδίδει ο Δαμασκηνός στους Αντιχαλκηδονίους, αναφέρεται σε όλα τα άλλα εκτός από την Χριστολογία τους[22]! Δεν θα είχαμε ασφαλώς την παραμικρή επιφύλαξη να συμφωνήσουμε μαζί του, αν η άποψή του τεκμηριωνόταν με βάση το παραπάνω κείμενο, καθώς και όσα αναφέρει για τη δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων ο Δαμασκηνός κυρίως στα έργα του *Κατά Ιακωβιτών* και *Κατά Ακεφάλων*. Αλλά δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο.

Κατ' αρχήν αυτό που λέει ξεκάθαρα στο παραπάνω κείμενο ο Δαμασκηνός είναι ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι αποσχίστηκαν από την Ορθόδοξη Εκκλησία, γιατί αρνήθηκαν να αποδεχθούν την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, παρέμειναν όμως ως προς όλα τα άλλα «ορθόδοξοι». Η υπογράμμιση δηλ. της «ορθοδοξίας» τους δεν γίνεται σε

---

[18] Βλ. όπ. παρ., σ. 595 κ.ε.

[19] Βλ. G. Florovsky, *The Byzantine Fathers of the Fifth Century*, στη σειρά The Collected Works of George Florovsky, Vol. 8, Büchervertriebsanstalt, Vaduz 1987, σ. 328.

[20] Βλ. J. N. Karmiris, «The Problem of the Unification of the Non-Chalcedonian Churches of the East with the Orthodox on the basis of Cyril's formula: "Mia physis tou Theou Logou sesarkomene"», στο *The Greek Orthodox Theological Review* 10 (1965), σ. 62. Βλ. και P. Gregorios – W. H. Lazareth – N. A. Nissiotis, *Does Chalcedon divide or unite? Towards Convergence in Orthodox Christology*, Geneva 1981, σ. 30 εξ.

[21] Βλ. A. Louth, *St. John Damascene. Tradition and Originality in Byzantine Theology*, Oxford University Press, Oxford – New York 2002, σ. 158.

[22] Βλ. όπ. παρ., σ. 26 κ.ε.

αντιδιαστολή με το περιεχόμενο της Χριστολογίας τους, αλλά σε αντιδιαστολή με την απόσχισή τους από την Ορθόδοξη Εκκλησία, λόγω της αρνήσεώς τους να αποδεχθούν τη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο. Και η άρνησή τους αυτή δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκην αιρετική Χριστολογία, γιατί οφείλεται, όπως είναι γνωστό, στην από μέρους τους εσφαλμένη θεώρηση και ερμηνεία της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου, λόγω των δυοφυσιτικών διατυπώσεών της, ως νεστοριανικής. Άλλωστε κανένα νόημα δεν θα είχε για το Δαμασκηνό, όπως και για κανένα αναγνώστη του *Περί αιρέσεων* έργου του, αν η υπογράμμιση της «ορθοδοξίας» των Αντιχαλκηδονίων εκ μέρους του γινόταν σε αντιδιαστολή με την αιρετική Χριστολογία τους. Κανένα σκοπό δεν θα μπορούσε να εξυπηρετήσει μια τέτοια υπογράμμιση, γιατί είναι αυτονόητο ότι αυτοί που είναι αιρετικοί σε ένα σημείο του ορθοδόξου δόγματος δεν σημαίνει ότι είναι αιρετικοί σε όλα. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο όχι μόνο στο Δαμασκηνό αλλά σε όλους τους Πατέρες της Εκκλησίας ποτέ δεν έχουμε παρόμοια υπογράμμιση για αιρετικούς, που διατύπωσαν δογματικές κακοδοξίες έστω και για μία μόνο πτυχή του ορθοδόξου δόγματος. Κανένας δηλ. από τους Πατέρες της Εκκλησίας, και δικαίως, δεν έφτασε στο σημείο να χαρακτηρίσει λ.χ. τους Αρειανούς ή τους Πνευματομάχους ή τους Νεστοριανούς και τους Ευτυχιανιστές ως αιρετικούς ως προς το τριαδικό ή το χριστολογικό δόγμα αντίστοιχα, αλλά «ορθοδόξους» ως προς όλα τα άλλα!!! Κι' αυτό γιατί οι Πατέρες γνωρίζουν πολύ καλά ότι ακόμη και η ελάχιστη δογματική απόκλιση οδηγεί στην ανατροπή ολόκληρου του ορθοδόξου δόγματος[23]. Επομένως ούτε και ο Δαμασκηνός, που ακολουθεί πιστά την προγενέστερη πατερική παράδοση, θα μπορούσε στο σημείο αυτό να αποτελεί εξαίρεση. Γι' αυτό και όταν υπογραμμίζει την «ορθοδοξία» κάποιων αιρετικών, ποτέ δεν το κάνει σε αντιδιαστολή με κάποια αιρετική διδασκαλία τους που αναφέρεται στην ουσία του ορθοδόξου δόγματος, αλλά πάντοτε σε αντιδιαστολή με κάποια διαφοροποίησή τους από την Εκκλησία που δεν θίγει την ουσία του ορθοδόξου δόγματος. Το ίδιο κάνει, όπως επισημάναμε ήδη στο μνημονευθέν άρθρο μας, όχι μόνο για τους Αντιχαλκηδονίους, αλλά και για τους Ικέτες και τους Αυτοπροσκόπτες[24].

Το λάθος που κάνει εν προκειμένω ο συντάκτης του βιβλίου είναι ότι πιστεύει πως η άρνηση της Χαλκηδόνας απ' τους Αντιχαλκηδονίους οφείλεται οπωσδήποτε στην αιρετική Χριστολογία τους και όχι, όπως παρατηρεί εύστοχα ο αείμνηστος π. Γεώργιος Florovsky, στην «ανυπέρβλητη καχυποψία τους έναντι του Όρου της Χαλκηδόνας, ο

[23] Βλ. λ.χ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Υπόμνημα εις την Προς Γαλάτας επιστολήν* 1, 6, PG 61, 622: «Καθάπερ γαρ εν τοις βασιλικοίς νομίσμασιν ο μικρόν του χαρακτήρος περικόψας, όλον το νόμισμα κίβδηλον ειργάσατο· ούτω και ο της υγιούς πίστεως και το βραχύτατον ανατρέψας, τω παντί λυμαίνεται, επί τα χείρονα προϊών από της αρχής».
[24] Βλ. όπ. παρ., σ. 605.

οποίος γι' αυτούς ανέδιδε πάντοτε τη δυσοσμία του Νεστοριανισμού»[25]. Κι' αυτό, ως γνωστόν, οφειλόταν στο γεγονός ότι, επειδή ταύτιζαν τους όρους «φύσις» και «υπόστασις», αδυνατούσαν να κατανοήσουν την ορθοδοξία των δυοφυσιτικών διατυπώσεων της Χαλκηδόνας, με αποτέλεσμα να τις θεωρούν νεστοριανικές. Οι «δύο φύσεις» δηλ. στον Όρο της Χαλκηδόνας σήμαιναν γι' αυτούς «δύο υποστάσεις», και κατά συνέπεια Νεστοριανισμό. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι αυτή την «ανυπέρβλητη καχυποψία» των Αντιχαλκηδονίων έναντι της Χαλκηδόνας την επισημαίνει σαφώς ήδη και ο ίδιος ο Δαμασκηνός, όταν τους θέτει το εξής ερώτημα, του οποίου μάλιστα το νόημα διαφωτίζεται πλήρως και από την καταγραφόμενη στη συνέχεια απάντησή τους: «Διά τί δε φύσιν θεότητος, και φύσιν σαρκός επί Χριστού ομολογούντες, και άλλο και άλλο λέγοντες, δύο φύσεις ου λέγετε, εκεί φοβούμενοι φόβον, ου ουδείς φόβος; Καί φασιν, ότι ο αριθμός αρχή εστι της διαιρέσεως· και την διαίρεσιν φεύγοντες, ού φαμεν δύο του Χριστού τας φύσεις»[26]. Επειδή δε ο Δαμασκηνός πιστεύει ότι αιτία της αρνήσεως της συνόδου της Χαλκηδόνας εκ μέρους των Αντιχαλκηδονίων είναι οι δυοφυσιτικές διατυπώσεις της, γι' αυτό ακριβώς και στα έργα του *Κατά Ιακωβιτών* και *Κατά Ακεφάλων*, που παρά τον αντιρρητικό χαρακτήρα τους αποτελούν ουσιαστικά έργα θεολογικού διαλόγου με τους Αντιχαλκηδονίους, αναλαμβάνει να διευκρινίσει τις δυοφυσιτικές αυτές διατυπώσεις και να αποδείξει την ορθοδοξία τους με βάση την προχαλκηδόνια πατερική παράδοση που ήταν αποδεκτή και από τους ίδιους[27].

Για να τεκμηριώσει ο συντάκτης του βιβλίου την άποψή του ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι είναι κατά το Δαμασκηνό αιρετικοί και ως προς την ουσία του χριστολογικού δόγματος, επικαλείται το χαρακτηρισμό «Μονοφυσίται»[28], τον οποίο ο ιερός πατήρ αναφέρει στο παραπάνω κείμενο μαζί με άλλα δύο ονόματα, που χρησιμοποιούνταν για να δηλώσουν τους Αντιχαλκηδονίους («Αιγύπτιοι, οι και Σχηματικοί και Μονοφυσίται…»). Δεν κατανοεί δυστυχώς ότι ο χαρακτηρισμός «Μονοφυσίται» στο παραπάνω κείμενο δεν χρησιμοποιείται, για να δηλώσει τη δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων, αλλά είναι απλώς ένα από τα διάφορα ονόματα, τα οποία τους απέδιδαν οι ορθόδοξοι αντίπαλοί τους και με τα οποία ήταν γνωστοί στην εποχή του Δαμασκηνού. Αυτό φαίνεται ήδη από το γεγονός ότι ο Δαμασκηνός αισθάνεται στη συνέχεια την ανάγκη να αιτιολογήσει την προέλευση αυτών των ονομάτων («*Αιγυπτιακοί δε* ***προσείρηνται*** *δια το…*»). Όπως

[25] Βλ. G. Florovsky, όπ. παρ., σ. 329.
[26] Βλ. *Περί συνθέτου φύσεως, Κατά Ακεφάλων*, 4, PG 95, 117 C.
[27] Βλ. χαρακτηριστικά *Κατά Ιακωβιτών* 14, PG 94, 1444 B – 1445 A· 23, PG 94, 1448 CD· 34, PG 94, 1452 D – 1453 A· 42, PG 94, 1456 A· 44, PG 94, 1456 D· 54-57, PG 94, 1464 C – 1468 A· 64-65, PG 94, 1468 D – 1469 A· 80, PG 94, 1477 AB· 88, PG 94, 1485 C – 1501 D· *Περί συνθέτου φύσεως, Κατά Ακεφάλων*, 2, PG 95, 113 B· 116 AB· 4, PG 95, 117 C· 9, PG 95, 124 BC.
[28] Βλ. όπ. παρ., σ. 22 κ.ε.

λοιπόν οι χαρακτηρισμοί «Αιγύπτιοι» και «Σχηματικοί» αποδίδονταν κατά το Δαμασκηνό σ' αυτούς «*δια το πρώτους **Αιγυπτίους** κατάρξασθαι τούτου του **σχήματος** επί Μαρκιανού και Ουαλεντινιανού των βασιλέων*»[29], έτσι και ο χαρακτηρισμός «Μονοφυσίται» τους αποδίδονταν εκ μέρους των Ορθοδόξων, επειδή προφανώς απέρριπταν τον Όρο της Χαλκηδόνας, λόγω των δυοφυσιτικών διατυπώσεών του, δεχόμενοι αποκλειστικά και μόνο τη χριστολογική φόρμουλα του αγ. Κυρίλλου Αλεξανδρείας «Μία φύσις του Θεού Λόγου σεσαρκωμένη», και όχι βέβαια γιατί ασπάζονταν τη μονοφυσιτική Χριστολογία του Ευτυχούς, την οποία μάλιστα, όπως και τον ίδιο τον Ευτυχή, καταδίκασαν ήδη απ' αρχής της συστάσεως του αντιχαλκηδονίου σχίσματος[30]. Άλλωστε, όπως τονίσαμε ήδη στο εν λόγω άρθρο μας, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι, όταν ο Δαμασκηνός στο *Περί αιρέσεων* έργο του παρουσιάζει τις διάφορες αιρέσεις, πρώτα αναφέρει τα ονόματα, με τα οποία αυτές ήταν γνωστές, και στη συνέχεια προβαίνει στην έκθεση της διδασκαλίας τους και στην αξιολόγησή τους. Κατά συνέπεια η δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων στο παραπάνω κείμενο του Δαμασκηνού δεν δηλώνεται με το χαρακτηρισμό «Μονοφυσίται», αλλά με αυτό που επισημαίνει στη συνέχεια ο Δαμασκηνός, ότι δηλ. εξαιτίας του Όρου της Χαλκηδόνας αποσχίστηκαν από την Ορθόδοξη Εκκλησία, πράγμα που συνιστά γι' αυτόν την ουσία της αίρεσής τους, παρέμειναν όμως ως προς όλα τα άλλα ορθόδοξοι *(«προφάσει του εν Χαλκηδόνι συντάγματος του τόπου αποσχίσαντες της Ορθοδόξου Εκκλησίας… τα δε άλλα πάντα ορθόδοξοι υπάρχοντες»*). Πρέπει μάλιστα να τονίσουμε ότι με την ίδια έννοια αντιλαμβάνονται τον όρο «Μονοφυσίται» στο παραπάνω κείμενο του Δαμασκηνού τόσο ο αείμνηστος καθηγητής π. Γ. Florovsky[31], όσο επίσης και ο ειδικώς ασχοληθείς με τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό καθηγητής π. A. Louth[32].

Προς επίρρωση της απόψεώς του ο συντάκτης του βιβλίου αναφέρεται και στην κριτική έκδοση του B. Kotter, στην οποία παραλείπεται ο σύνδεσμος «και» από τη φράση «και Μονοφυσίται», επισημαίνοντας μάλιστα τα εξής: «Εάν η γραφή αυτή εκφράζη το γνήσιο χειρόγραφο του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, με την παράλειψι του συνδέσμου τονίζεται περισσότερο η λέξις "μονοφυσίται" ως δηλωτική του χριστολογικού φρονήματος των Αιγυπτίων και Σχηματικών, και όχι

[29] Βλ. PG 94, 741 A.

[30] Βλ. συγκεκριμένα *Le Livre de Synaxaire*, Patrologia Orientalis 9, σ. 372 κ.ε., καθώς και την *Επιστολή* του Διοσκόρου *Προς Σεκουνδίνο*, R. Y. Ebied – L. R. Wickham, «A Collection of unpublished Letters of Timothy Aelurus», στο *The Journal of Theological Studies* 21 (1970), σ. 337-360.

[31] Βλ. G. Florovsky, όπ. παρ., σ. 328: «In his short work, *Briefly On Heresies*, which is part two of his principal dogmatic work entitled *Πηγή γνώσεως* [*Source of Knowledge*], St. John of Damascus refers to "Monophysites" directly as schismatics and dissenters but not as heretics».

[32] Βλ. A. Louth, όπ. παρ., σ. 157 εξ.

ως ένα τρίτο όνομά τους»[33]. Δυστυχώς όμως και στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η παρατήρηση αυτή δείχνει παντελή έλλειψη ιστορικοφιλολογικής υποδομής εκ μέρους του συντάκτη του βιβλίου. Κι' αυτό γιατί, αν η παράλειψη του συνδέσμου «και» στην έκδοση του Kotter εκφράζει πράγματι το αυθεντικό χειρόγραφο του Δαμασκηνού, τότε η λέξη «Σχηματικοί» στο πρωτότυπο κείμενο του Δαμασκηνού, που ήταν γραμμένο ασφαλώς με μεγαλογράμματη γραφή, και ως εκ τούτου χωρίς σημεία στίξης, θα ήταν επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη «μονοφυσίται». Στην περίπτωση δηλ. αυτή οι Αντιχαλκηδόνιοι, για τους οποίους κάνει εν προκειμένω λόγο ο Δαμασκηνός, θα χαρακτηρίζονταν «Σχηματικοί μονοφυσίται» κατ' αντίθεση προφανώς προς τους πραγματικούς μονοφυσίτες του Ευτυχούς, τους Ευτυχιανιστές, για τους οποίους αφιερώνει άλλωστε στο *Περί αιρέσεων* έργο του ξεχωριστό κεφάλαιο[34]. Κι' αυτό γιατί το ουσιαστικό «σχήμα», από το οποίο παράγεται το επίθετο «σχηματικός», σημαίνει κατά το Δαμασκηνό «μορφή»[35] και αποτελεί «συμβεβηκός», το οποίο νοείται κατ' αυτόν πάντοτε σε αντιδιαστολή προς την έννοια της «ουσίας»[36]. Κατά συνέπεια «Σχηματικοί μονοφυσίται» θα σήμαινε γι' αυτόν όχι κατ' ουσίαν μονοφυσίτες, όπως ήταν οι Ευτυχιανιστές, αλλά μονοφυσίτες κατά τη μορφή της χριστολογικής διδασκαλίας τους, λόγω του ότι προφανώς, αρνούμενοι οποιαδήποτε δυοφυσιτική διατύπωση, περιορίζονταν αποκλειστικά και μόνο στην ομολογία της φόρμουλας του αγ. Κυρίλλου «Μία φύσις του Θεού Λόγου σεσαρκωμένη». Με άλλα λόγια, αν το κείμενο του Kotter είναι το αυθεντικό, τότε αυτό ευνοεί και στηρίζει τη δική μας άποψη και όχι αυτήν που θέλει ο συντάκτης του βιβλίου. Ή λοιπόν, αν υπάρχει ο σύνδεσμος «και» στο αυθεντικό κείμενο, η λέξη «Μονοφυσίται» αποτελεί απλώς ένα τρίτο κατά σειράν όνομα μετά το «Αιγύπτιοι» και το «Σχηματικοί», χωρίς να δηλώνει τη δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων, ή, αν απουσιάζει ο σύνδεσμος «και» από το αυθεντικό κείμενο, η φράση «Σχηματικοί μονοφυσίται» δηλώνει ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι για το Δαμασκηνό δεν είναι πραγματικοί μονοφυσίτες, και γι' αυτό ακριβώς στη συνέχεια τους χαρακτηρίζει ως «ορθοδόξους».

Ανεξάρτητα όμως από το παραπάνω κείμενο του *Περί αιρέσεων* έργου του, σε ανάλογες διαπιστώσεις και επισημάνσεις για τους Αντιχαλκηδονίους προβαίνει ο Δαμασκηνός και στα έργα του *Κατά Ιακωβιτών* και *Κατά Ακεφάλων*, από τα οποία φαίνεται σαφώς ότι τους θεωρεί τουλάχιστον ως συμφωνούντες με την ουσία της χριστολογικής

[33] Βλ. όπ. παρ., σ. 27, υποσ. 10.
[34] Βλ. PG 94, 740 AB.
[35] Βλ. χαρακτηριστικά *Κεφάλαια φιλοσοφικά* 51, PG 94, 636 C.
[36] Βλ. όπ. παρ., 4, PG 94, 537 A: «Η μεν γαρ ουσία υποκείμενόν εστι, ώσπερ ύλη των πραγμάτων· συμβεβηκός δε, το εν τη ουσία, ως εν υποκειμένω θεωρούμενον· οίον χαλκός, και κηρός, ουσία, σχήμα δε, και μορφή, και χρώμα, συμβεβηκός».

διδασκαλίας των Πατέρων της Εκκλησίας. Μία από τις επισημάνσεις αυτές, την πιο σημαντική, αναφέραμε ήδη στο ανωτέρω μνημονευθέν άρθρο μας, παραπέμποντας μάλιστα ενημερωτικά και στην παρόμοια με τη δική μας άποψη του καθηγητή π. A. Louth[37]. Πρόκειται για μια επισήμανση, πάνω στην οποία ο Δαμασκηνός οικοδομεί την επιχειρηματολογία του κατά των Ιακωβιτών, προκειμένου να τους πείσει να δεχθούν τις δυοφυσιτικές διατυπώσεις του Όρου της Χαλκηδόνας. Το σχετικό κείμενο έχει ως εξής: «*Ωμολόγηται τοίνυν παρ' άπασι τοις αγίοις Πατράσιν εκ θεότητος και ανθρωπότητος γεγενήσθαι την ένωσιν, και τον Χριστόν εν θεότητι τέλειον, και τέλειον και ανελλιπή τον αυτόν εν ανθρωπότητι. Είπατε τοίνυν ημίν και υμίν ταύτα δοκεί; Συνομολογήσετε, ως γέ μοι δοκεί… Ει γαρ εκ θεότητος και ανθρωπότητος τον Χριστόν λέγοντες, εκ δύο φύσεων αυτόν ομολογείτε, και ίσον παρ' υμίν δύναται το εκ θεότητος και ανθρωπότητος τω εκ δύο φύσεων, πώς θεότητα και ανθρωπότητα τον Χριστόν λέγοντες και μετά την ένωσιν, και εν θεότητι και ανθρωπότητι, ου δύο φύσεις αυτόν και εν δυσίν ομολογήσετε φύσεσι;*»[38].

Δυστυχώς και την επισήμανση αυτή του Δαμασκηνού ο συντάκτης του βιβλίου την παρανόησε πλήρως, προφανώς γιατί δεν εναρμονιζόταν με τις προκαταλήψεις του. Κατ' αυτόν η παραπομπή στο κείμενο αυτό που υπάρχει στο μνημονευθέν άρθρο μας «χρησιμοποιείται αστόχως» και «δεν επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό» μας ότι «στο *Κατά Ιακωβιτών* έργο του ο Δαμασκηνός θεωρεί τους εν λόγω Αντιχαλκηδονίους ως συμφωνούντες με την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας των προγενεστέρων Πατέρων της Εκκλησίας, υπογραμμίζοντας μάλιστα τα χριστολογικά εκείνα στοιχεία, τα οποία τους διαφοροποιούν από τον Ευτυχή»[39]. «Αντιθέτως», γράφει, «ο προσεκτικός αναγνώστης του συγκεκριμένου αποσπάσματος του *Κατά Ιακωβιτών* έργου, συνάγει το συμπέρασμα ότι ο άγιος Ιωάννης τους καλεί να συνομολογήσουν μαζί με την έκφραση "εκ δύο φύσεων", που είναι αντιευτυχιανική και αποδεκτή από αυτούς, και τις εκφράσεις «εν δύο φύσεσι» και «δύο φύσεις», που είναι δηλωτικές της εν Χριστώ φυσικής διαφοράς και αυτοί τις αρνούνται. Το ότι μάλιστα υπογραμμίζει εκείνα τα στοιχεία που τους διαφοροποιούν από τον Ευτυχή, αυτό δεν σημαίνει ότι τους ευρίσκει "συμφωνούντες με την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας των προγενεστέρων Πατέρων της Εκκλησίας", αλλά απλώς ότι δεν τους θεωρεί ευτυχιανιστάς»[40].

Λυπούμαστε ειλικρινά που υπάρχει τόσο έκδηλη αδυναμία κατανόησης δογματικών κειμένων από το συντάκτη του βιβλίου. Αν δεν

[35] Βλ. όπ. παρ., σ. 596. Όπως υπογραμμίζει χαρακτηριστικά ο A. Louth, «At several points, he (ενν. ο Δαμασκηνός) appeals to the Jacobites as sharing a common faith, rather than as heretics who undermine the faith» (όπ. παρ., σ. 161).
[38] Βλ. *Κατά Ιακωβιτών* 14, PG 94, 1444 BCD.
[39] Βλ. όπ. παρ., σ. 33.
[40] Βλ. όπ. παρ., σ. 33 εξ.

καταλαβαίνει ότι στο κείμενο αυτό ο Δαμασκηνός δέχεται σαφώς ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι συμφωνούν με την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας των προγενεστέρων Πατέρων της Εκκλησίας, διερωτάται κανείς τι νόημα μπορεί να έχει μια απάντηση σε ένα συγγραφέα που θέλει να ασχολείται με δογματικά ζητήματα και μάλιστα να αντιπαρατίθεται σε αντορθόδοξες κατά τη γνώμη του απόψεις, χωρίς να έχει τις αναγκαίες προϋποθέσεις, προκειμένου να κατανοεί σωστά τα δογματικά κείμενα των Πατέρων.

Για να γίνει σαφές το νόημα του παραπάνω κειμένου, ας μας επιτρέψει ο αναγνώστης να αποδώσουμε το κείμενο σε ελεύθερη μετάφραση: Όλοι οι άγιοι Πατέρες, λέει στους Αντιχαλκηδονίους ο Δαμασκηνός, ομολογούν ότι η ένωση έγινε «εκ θεότητος και ανθρωπότητος» και ότι ο Χριστός είναι «τέλειος εν θεότητι και τέλειος και ανελλιπής εν ανθρωπότητι». Πέστε μας λοιπόν, τους ρωτάει· συμφωνείτε κι' εσείς μ' αυτά, δηλ. με τη διδασκαλία των αγίων Πατέρων; - Νομίζω βέβαια, απαντάει ο ίδιος, ότι θα συμφωνήσετε κι' εσείς μαζί τους (**«Συνομολογήσετε, ως γέ μοι δοκεί»**)… Αν λοιπόν, συνεχίζει, επειδή λέτε ότι ο Χριστός είναι «εκ θεότητος και ανθρωπότητος», τον ομολογείτε «εκ δυο φύσεων», και θεωρείτε ισοδύναμο το «εκ θεότητος και ανθρωπότητος» με το «εκ δύο φύσεων», πώς είναι δυνατόν να λέτε ότι ο Χριστός είναι και μετά την ένωση «θεότητα και ανθρωπότητα» και «εν θεότητι και ανθρωπότητι» και να μην τον ομολογείτε ότι είναι «δύο φύσεις» και «εν δύο φύσεσι»;

Όπως μπορεί κανείς να αντιληφθεί εύκολα από το κείμενο αυτό, ο Δαμασκηνός όχι μόνο επισημαίνει τη συμφωνία των Αντιχαλκηδονίων με την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας των Πατέρων, αλλά αναφέρει και όλα εκείνα τα στοιχεία της πατερικής Χριστολογίας, με τα οποία συμφωνούν οι Αντιχαλκηδόνιοι. Αφήνει μάλιστα να διαφανεί σαφέστατα ότι, αν και δέχονται την ουσία της πατερικής Χριστολογίας, ότι δηλ. ο Χριστός είναι «εκ δύο φύσεων», «εκ θεότητος και ανθρωπότητος», και «τέλειος εν θεότητι και τέλειος και ανελλιπής εν ανθρωπότητι», καθώς και ότι θεωρείται και μετά την ένωση «θεότητα και ανθρωπότητα» και «εν θεότητι και ανθρωπότητι», σύμφωνα και με τη σύνοδο της Χαλκηδόνας, εντούτοις δεν ασπάζονται τις δυοφυσιτικές διατυπώσεις της, ότι ο Χριστός δηλ. είναι «δύο φύσεις» και «εν δύο φύσεσι», με τις οποίες δηλώνεται λακωνικά η ίδια δογματική αλήθεια. Όπως παρατηρεί εν προκειμένω στη μελέτη του για τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό ο καθηγητής π. A. Louth, το μεγαλύτερο μέρος της θεολογικής επιχειρηματολογίας του Δαμασκηνού στο *Κατά Ιακωβιτών* έργο του δεν είναι ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι πιστεύουν εσφαλμένα και οι Ορθόδοξοι σωστά, αλλά ότι οι δογματικές εκφράσεις που χρησιμοποιούν και οι δύο

πλευρές σημαίνουν το ίδιο πράγμα[41]. Στόχος του Δαμασκηνού είναι προφανώς να υπογραμμίσει με τον τρόπο αυτό την αντιφατικότητα και την ασυνέπεια των Αντιχαλκηδονίων, προκειμένου να τους πείσει να δεχθούν τις δυοφυσιτικές διατυπώσεις της Χαλκηδόνας, με τις οποίες εκφράζεται σαφώς η ουσία της πατερικής Χριστολογίας που και οι ίδιοι αποδέχονται. Πρέπει μάλιστα να τονίσουμε ότι ο στόχος του αυτός είναι διάχυτος όχι μόνο στο *Κατά Ιακωβιτών*, αλλά και στο *Κατά Ακεφάλων* έργο του, και συνιστά την ουσία της επιχειρηματολογικής μεθοδολογίας του έναντι των Αντιχαλκηδονίων. Με άλλα λόγια η μέθοδος της θεολογικής επιχειρηματολογίας του Δαμασκηνού στα έργα του αυτά, συνίσταται στο εξής απλό ερώτημα: Αφού δέχεστε την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας των Πατέρων, γιατί δεν δέχεστε τις δυοφυσιτικές διατυπώσεις της Χαλκηδόνας που εκφράζουν σαφώς αυτήν ακριβώς την ουσία του ορθοδόξου χριστολογικού δόγματος; Αν θεωρούσε τους Αντιχαλκηδονίους αιρετικούς και ως προς την ουσία του χριστολογικού δόγματος, ασφαλώς και δεν θα επιχειρηματολογούσε με τέτοιο τρόπο. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι ακριβώς μέσα στα πλαίσια αυτής της επιχειρηματολογικής μεθοδολογίας και προοπτικής του ο Δαμασκηνός επιδιώκει να αξιοποιήσει σχεδόν όλα εκείνα τα χωρία, που δείχνουν ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι αποδέχονται την ουσία της πατερικής Χριστολογίας[42]. Ωστόσο έχουμε τη γνώμη ότι, καίτοι η μεθοδολογία αυτή είναι διάχυτη στα δύο μνημονευθέντα έργα του, δεν υπάρχει περιεκτικότερο κείμενο από το παραπάνω που να επισημαίνει με τόση σαφήνεια τη συμφωνία των Αντιχαλκηδονίων με την ουσία της πατερικής Χριστολογίας, αλλά και την ειδοποιό διαφορά της Χριστολογίας τους από τη χριστολογική διδασκαλία των Πατέρων, που συνίσταται στη διαφορετική ορολογία.

Για να μπορέσει ο συντάκτης του βιβλίου να τεκμηριώσει την άποψή του ότι οι Αντιχαλκηδόνιοι είναι αιρετικοί και ως προς την ουσία της χριστολογικής διδασκαλίας τους επικαλείται, εκτός από τα όσα αναφέρει ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο έργο του *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*, όπου κατηγορεί τους Αντιχαλκηδονίους και τους ηγέτες τους Διόσκορο και Σεβήρο ότι δέχονται «φυρμό», «σύγχυση» και «ανάκραση» των δύο φύσεων εν Χριστώ, και τα αντιμονοφυσιτικά έργα των αγίων Αναστασίου του Σιναΐτη και Μαξίμου του Ομολογητή, επισημαίνοντας ότι απουσιάζει από το άρθρο μας η αναφορά στα έργα των δύο αυτών αγίων[43]. Χωρίς να θέλουμε να υπεισέλθουμε στη στάση των δύο αυτών Πατέρων έναντι των Αντιχαλκηδονίων, πρέπει να

[41] Βλ. A. Louth, όπ. παρ., σ. 161: «Much of John's argument is not that the Monophysites are wrong, and the Orthodox right, but the words they use mean the same thing».
[42] Εκτός από το παραπάνω παρατιθέμενο χωρίο βλ. χαρακτηριστικά και *Κατά Ιακωβιτών* 23, PG 94, 1448 D· 34, PG 94, 1452 D – 1453 A· 42, PG 94, 1456 A· 44, PG 94, 1456 D· *Περί συνθέτου φύσεως, Κατά Ακεφάλων*, 2, PG 95, 113 B· 116 AB· 4, PG 95, 117 C· 8, PG 95, 121 C.
[43] Βλ. όπ. παρ., σ. 33.

υπογραμμίσουμε ότι η παρατήρηση του συντάκτη θα ήταν σωστή, αν το θέμα του άρθρου μας αναφερόταν γενικότερα στη στάση των Πατέρων της Εκκλησίας έναντι των Αντιχαλκηδονίων. Από τη στιγμή όμως που το θέμα μας αναφέρεται αποκλειστικά στον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό, οφείλαμε για λόγους επιστημολογικούς, και μάλιστα στα πλαίσια ενός άρθρου, να περιοριστούμε αποκλειστικά στο Δαμασκηνό, για να αναδείξουμε αφενός ποια είναι κατ' αυτόν η έννοια της δογματικής ταυτότητας των Αντιχαλκηδονίων και να απαντήσουμε αφετέρου στο ερώτημα πώς είναι δυνατόν από τη μια μεριά να τους θεωρεί αιρετικούς και από την άλλη να τους χαρακτηρίζει «ορθοδόξους». Αυτός είναι ο κύριος και βασικός σκοπός του εν λόγω άρθρου. Η μέθοδος του συντάκτη του βιβλίου να θέλει να ερμηνεύσει τη στάση του Δαμασκηνού έναντι των Αντιχαλκηδονίων με βάση τα αντιμονοφυσιτικά έργα προγενέστερων Πατέρων, τους οποίους μάλιστα δεν αναφέρει ούτε κάν υπονοεί εν προκειμένω ο Δαμασκηνός, συνιστά κραυγαλέο μεθοδολογικό σφάλμα και είναι επιστημονικά απαράδεκτη. Άλλωστε στο εν λόγω άρθρο μας υπάρχει ήδη η κλείδα για την ερμηνεία και την κατανόηση των αντιαιρετικών θέσεων όχι μόνο του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού, αλλά και γενικότερα όλων των Πατέρων της Εκκλησίας.

Όπως υπογραμμίζουμε σ' αυτό χαρακτηριστικά, «θα πρέπει πάντοτε να έχουμε υπόψη μας ότι οι Πατέρες είναι ποιμένες και ως ποιμένες δεν ενδιαφέρονται τόσο για τις ακριβείς επιστημονικές αναλύσεις όσο κυρίως και κατ' εξοχήν για τη διαφύλαξη του ορθοδόξου πληρώματος από τον κίνδυνο των αιρέσεων. Για το λόγο αυτό στην πολεμική τους κατά των διαφόρων αιρέσεων πολλές φορές δεν εκφράζονται με απόλυτη επιστημονική ακρίβεια, όπως λ.χ. θα απαιτούσε η σύγχρονη επιστημονική δεοντολογία. Αυτό που τους ενδιαφέρει πρωτίστως και κυρίως είναι η ποιμαντική αντιμετώπιση των αιρέσεων και όχι η ακριβής επιστημονική τους προσέγγιση, όταν μ' αυτήν δεν εξυπηρετούνται οι ποιμαντικοί τους στόχοι. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί μια βασική αρχή, την οποία δεν θα πρέπει να αγνοεί κατά τη μελέτη των πατερικών κειμένων κανένας ερευνητής θεολόγος, προκειμένου να καταλήξει σε σωστά συμπεράσματα. Είναι εξόχως χαρακτηριστικό ότι τη βασική αυτή αρχή την υπογραμμίζει ήδη ο άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, παραπέμποντας μάλιστα προς κατοχύρωσή της στο Μ. Βασίλειο. *"Ετερόν εστιν"*, σημειώνει, *"η υπέρ της ευσεβείας (*δηλ. της ορθοδόξου πίστεως*) αντιλογία και έτερον η της πίστεως ομολογία, και επί μεν της αντιλογίας ουκ ανάγκη περί τας λέξεις ακριβολογείσθαι τον αντιλέγοντα, ως και ο Μέγας φησί Βασίλειος, επί δε της ομολογίας ακρίβεια δια πάντων τηρείται και ζητείται"*[44]. Απο῾Ιελεί λοιπόν μέγα μεθοδολογικό σφάλμα, όταν κατά την επιστημονική αναζήτηση της αλήθειας εκλαμβάνονται

[44] Βλ. Ιωάννου Καρμίρη, *Τα δογματικά και συμβολικά μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τόμ. Ι, Εν Αθήναις ^{2}1960, σ. 378.

πάντοτε κατ' ακρίβεια τα όσα οι Πατέρες λένε κατά των αιρετικών, σαν να πρόκειται για σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις, τη στιγμή που οι ίδιοι οι Πατέρες διευκρινίζουν ότι στην αντιλογία τους κατά των αιρετικών δεν είναι αναγκαίο να υπάρχει ακρίβεια. Ακρίβεια *"τηρείται και ζητείται"* μόνο κατά την ομολογία της πίστεως, δηλ. κατά τη διατύπωση του ορθοδόξου δόγματος. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι Πατέρες αποφεύγουν να κάνουν μερικές φορές διαπιστώσεις που θυμίζουν, θα λέγαμε, σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις, όπως λ.χ. ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο ανωτέρω *Περί αιρέσεων* έργο του. Ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρούνται οι Πατέρες ως σύγχρονοι θεολόγοι ερευνητές που στόχο έχουν απλώς και μόνο την ανάδειξη της επιστημονικής αλήθειας. Δεν τους ενδιαφέρει ένας τέτοιος στόχος, όταν δεν εξυπηρετείται ή πολύ περισσότερο όταν κινδυνεύει η ενότητα της Εκκλησίας. Αν δεν ληφθεί σοβαρά υπ' όψη η ποιμαντική αυτή διάσταση και στόχευση της πατερικής θεολογίας και δεν συνειδητοποιηθεί η καθοριστική σημασία της κατά την αντιμετώπιση των αιρέσεων, δεν είναι δυνατό να κατανοηθούν σωστά οι πατερικές τοποθετήσεις και διατυπώσεις με αντιαιρετικό περιεχόμενο»[45].

Δυστυχώς ο συντάκτης του βιβλίου αδυνατεί να κατανοήσει την ποιμαντική διάσταση των πατερικών θέσεων με αντιαιρετικό περιεχόμενο, καθώς και τη σαφέστατη πατερική διάκριση μεταξύ «αντιλογίας» και «ομολογίας», επιμένοντας, σε αντίθεση με την πατερική αυτή διάκριση, να εκλαμβάνονται κατ' απόλυτη ακρίβεια οι αντιαιρετικές διατυπώσεις των Πατέρων[46]. Για να ενισχύσει μάλιστα την άποψή του παραθέτει αποσπάσματα από την *Ομολογία Πίστεως* του αγ. Φιλοθέου του Κοκκίνου και τη *Συνοδική Επιστολή* του αγ. Σωφρονίου Ιεροσολύμων, που χαρακτηρίζεται επίσης ως Ομολογία Πίστεως, στα οποία οι Αντιχαλκηδόνιοι κατηγορούνται δριμύτατα ότι δογματίζουν «σύγχυση», «κράση» και «φυρμό» των δύο φύσεων εν Χριστώ και είναι ως εκ τούτου αιρετικοί. Επειδή δε κατά το συντάκτη του βιβλίου τα δογματικά αυτά κείμενα επιγράφονται ή θεωρούνται ως «Ομολογίες Πίστεως», θα πρέπει εν προκειμένω οι αντιαιρετικές διατυπώσεις των δύο αυτών Πατέρων να εκληφθούν κατ' ακρίβεια[47].

Προφανώς αδυνατεί να κατανοήσει σωστά ο συντάκτης του βιβλίου το ανωτέρω παρατιθέμενο κείμενο του αγ. Γρηγορίου Παλαμά. Σ' αυτό ο ιερός πατήρ δεν κάνει τη διάκριση μεταξύ «αντιλογίας» και «ομολογίας» επί τη βάσει του πώς επιγράφονται τα πατερικά κείμενα, αλλά επί τη βάσει του τι γίνεται σ' αυτά εκ μέρους των Πατέρων, αν δηλ. γίνεται «αντιλογία» ή «ομολογία». Και είναι γεγονός ότι και στα δύο παραπάνω δογματικά κείμενα, καίτοι επιγράφονται ή θεωρούνται ως

[45] Βλ. όπ. παρ., σ. 603 εξ.
[46] Βλ. όπ. παρ., σ. 57 εξ., 61.
[47] Βλ. όπ. παρ., σ. 59 κ.ε.

«Ομολογίες Πίστεως», παράλληλα με την «έκθεση» ή «ομολογία» της ορθοδόξου πίστεως γίνεται και «αντιλογία» κατά των Αντιχαλκηδονίων, όπως άλλωστε το ίδιο συμβαίνει, όπως είδαμε, και με τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό στο έργο του *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*. Η «ακρίβεια» δηλ. εν προκειμένω αναφέρεται μόνο στη διατύπωση της ορθοδόξου πίστεως, όπως ακριβώς αναφέρει και ο άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, και όχι κατ' ανάγκην και στην «αντιλογία» κατά των αιρετικών.

Αν τα όσα αναφέρει κατά των Αντιχαλκηδονίων και των ηγετών τους ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο έργο του *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*, όπου τους κατηγορεί ότι δέχονται «φυρμό», «σύγχυση» και «ανάκραση» των δύο φύσεων εν Χριστώ[48], εκληφθούν κατ' ακρίβεια, όπως θέλει ο συντάκτης του βιβλίου, τότε πώς θα μπορέσουμε να δικαιολογήσουμε την «ακρίβεια» της κατηγορίας αυτής, τη στιγμή που όχι μόνο οι ίδιοι απορρίπτουν και καταδικάζουν ρητά τη σύγχυση, την τροπή και την ανάκραση των φύσεων[49], αλλά και ο ίδιος ο Δαμασκηνός σε πλείστα σημεία των έργων του δέχεται σαφώς ότι ομολογούν «την διαφοράν των φύσεων και μετά την ένωσιν»[50]; Σύμφωνα με τη μέθοδο που προτείνει ο συντάκτης του βιβλίου θα πρέπει να αποδεχθούμε κατ' ακρίβεια μόνο την κατηγορία του Δαμασκηνού εναντίον τους και να αγνοήσουμε παντελώς τόσο τις πληθωρικές επισημάνσεις του ότι ομολογούν «την διαφοράν των φύσεων και μετά την ένωσιν», δηλ. ότι δεν δέχονται «σύγχυση», «ανάκραση» και «φυρμό» των φύσεων, όσο και τις δικές τους διαβεβαιώσεις ότι απορρίπτουν και καταδικάζουν τη σύγχυση, την τροπή και την ανάκραση των φύσεων. Αν είναι όμως δυνατόν μια τέτοια μέθοδος να συνιστά επιστημονική έρευνα!

---

[48] Βλ. PG 94, 993 A : «…ου κατά φυρμόν ή σύγχυσιν ή ανάκρασιν, ως ο θεήλατος έφη Διόσκορος …και Σεβήρος, και η τούτων εναγής συμμορία».

[49] Βλ. την εμφαντική δήλωση του Διοσκόρου στη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο: «Ούτε σύγχυσιν λέγομεν ούτε τομήν ούτε τροπήν. Ανάθεμα τω λέγοντι ή σύγχυσιν ή τροπήν ή ανάκρασιν» (ACO II, 1, 1, 112), και όσα αναφέρει ο ίδιος στην *Επιστολή του Προς Σεκουνδίνο* για τη διπλή ομοουσιότητα του σαρκωμένου Λόγου (R. Y. Ebied – L. R. Wickham, «A Collection of unpublished Letters of Timothy Aelurus», στο *Journal of Theological Studies* 21[1970], σ. 337, 360), καθώς επίσης και τα αποσπάσματα που διασώζει ο Λεόντιος ο Βυζάντιος από την επιστολή του Σεβήρου *Προς Σόλωνα* (*Κατά Μονοφυσιτών*, PG 86, 1845 D: «Τα εξ ων ο Εμμανουήλ υφεστήκει και μετά την ένωσιν ου τέτραπται, υφέστηκε δε εν τη ενώσει και εν μια υποστάσει θεωρούμενα») και από το *Β΄ Λόγο* του *Προς Ιωάννην τον Γραμματικόν* (όπ. παρ., PG 86, 1848 A: «Και των εξ ων η ένωσις μενόντων αμειώτων και αναλλοιώτων, εν συνθέσει δε υφεστώτων, και ουκ εν μονάσιν ιδιοσυστάτοις… Και ως τα εξ ων εις Χριστός εν τη συνθέσει, τελείως και αμειώτως υφέστηκεν»), καθώς και το απόσπασμα του Σεβήρου που διασώζει ο μοναχός Ευστάθιος (*Επιστολή προς Τιμόθεον Σχολαστικόν, περί δύο φύσεων κατά Σεβήρου*, PG 86, 912 CD: «Το γαρ εκ δύο τινών συνενηνεγμένον, ούτε τα εξ ων συνετέθη συνέχεεν…Των μεν εξ ων εστιν ο Χριστός μενόντων αμειώτων και αναλλοιώτων, εν συνθέσει δε υφεστώτων»). Αναλυτικά για τη στάση του Σεβήρου βλ. Ιω. Θ. Νικολόπουλου, *Η Χριστολογία του Σεβήρου Αντιοχείας και ο Όρος της Χαλκηδόνας* (Διδακτορική Διατριβή), Θεσσαλονίκη 2002, σ. 89 κ.ε., 93 κ.ε., 249 κ.ε.

[50] Βλ. *Κατά Ιακωβιτών* 34, PG 94, 1452 D. Βλ. επίσης όπ. παρ., 23, PG 94, 1448 D· 42, PG 94, 1456 A· 44, PG 94, 1456 D· *Περί συνθέτου φύσεως, Κατά Ακεφάλων*, 2, PG 95, 116 AB· 4, PG 95, 117 C· 8, PG 95, 121 C· *Περί των εν τω Χριστώ δύο θελημάτων και ενεργειών και των λοιπών φυσικών ιδιωμάτων εξ επιδρομής δε και περί δύο φύσεων και περί μιάς υποστάσεως* 28, PG 95, 164 D.

Εκτός όμως απ' αυτό η μέθοδος αυτή οδηγεί σε λογικό αδιέξοδο και ενέχει τον κίνδυνο να παρουσιαστεί ο μεγάλος και ακριβής δογματολόγος της Ορθοδόξου Εκκλησίας ως αντιφάσκων προς εαυτόν και αυτοαναιρούμενος! Κι' αυτό γιατί είναι ασφαλώς παράλογο και αντιφατικό να ισχύουν ταυτόχρονα και τα δύο που αναφέρει ο ίδιος ο Δαμασκηνός για τους Αντιχαλκηδονίους. Ή οι Αντιχαλκηδόνιοι δέχονται «σύγχυση», «ανάκραση» και «φυρμό» των φύσεων, οπότε αρνούνται τη φυσική τους διαφορά μετά την ένωση, ή, αν ομολογούν «την διαφοράν των φύσεων και μετά την ένωσιν», δεν είναι δυνατό να δέχονται «σύγχυση», «ανάκραση» και «φυρμό». Ποια λοιπόν μπορεί να είναι η λύση σ' αυτό το αδιέξοδο; - Δεν υπάρχει κατά την ταπεινή μας γνώμη άλλη λύση από αυτήν που προσφέρει με την επισήμανσή του ο άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, στηριζόμενος στον Μ. Βασίλειο: όταν δηλ. πρόκειται για «αντιλογία» κατά των αιρετικών, δεν είναι ανάγκη να υπάρχει ακρίβεια στις λεκτικές διατυπώσεις. Με την έννοια αυτή η κατηγορία που απευθύνει ο Δαμασκηνός στους ηγέτες των Αντιχαλκηδονίων ότι δέχονται σύγχυση, ανάκραση και φυρμό των φύσεων, δεν αποδίδει κατ' ακρίβεια αυτό που πίστευαν οι ίδιοι, αλλά αυτό που συνεπάγεται, αποκλειστικά και μόνο υπό το πρίσμα των ορθοδόξων προϋποθέσεων της διακρίσεως των όρων «φύσις» και «υπόστασις», η από μέρους τους άρνηση των δυοφυσιτικών διατυπώσεων του Όρου της Χαλκηδόνας και κατ' επέκταση η απόρριψη της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Κι' αυτό το κάνει ο Δαμασκηνός, γιατί ο στόχος του είναι ποιμαντικός: Θέλει να προφυλάξει το ορθόδοξο ποίμνιο, για το οποίο άλλωστε έγραψε το έργο του *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*, από τον κίνδυνο της ολίσθησης στην αίρεση. Όπως τονίσαμε ήδη στο εν λόγω άρθρο μας, «Ο Δαμασκηνός δεν ενδιαφέρεται εν προκειμένω να αναλύσει επιστημονικά και επί τη βάσει των δηλώσεων ή των συγγραμμάτων του Διοσκόρου και του Σεβήρου τη χριστολογική διδασκαλία τους, όπως κάνει σήμερα η επιστήμη της Θεολογίας. Γι' αυτόν το κριτήριο της δογματικής αξιολογήσεως του Διοσκόρου, του Σεβήρου, καθώς και των λοιπών Αντιχαλκηδονίων, είναι ότι δεν δέχονται την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο και τον Όρο της, όπου γίνεται λόγος για το «ασυγχύτως» και «ατρέπτως» της ενώσεως των δύο φύσεων στο Χριστό. Αυτό ακριβώς δίνει κάθε δικαίωμα στο Δαμασκηνό να τους κατηγορεί ότι αρνούνται την ασύγχυτη και άτρεπτη ένωση των δύο φύσεων και ότι δέχονται ως εκ τούτου την ανάκραση και το φυρμό τους, και ας υποστηρίζουν οι ίδιοι ότι απορρίπτουν τη «σύγχυση» και την «τροπή». Πρόκειται όμως για μια κατηγορία, την οποία τους αποδίδει κατά συνεκδοχήν, με βάση το ανωτέρω σκεπτικό και όχι με βάση την έρευνα που τυχόν έκανε ο ίδιος σε πηγαία κείμενα είτε του Διοσκόρου είτε του Σεβήρου και των λοιπών Αντιχαλκηδονίων. Δεν τον ενδιέφερε άλλωστε μια τέτοιου είδους έρευνα, γιατί ο στόχος του εν προκειμένω είναι

πολεμικός και ποιμαντικός. Θέλει να προφυλάξει το ορθόδοξο ποίμνιο από τον κίνδυνο των αρνητών της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου. Δεν τον ενδιαφέρει εν προκειμένω, αν η Χριστολογία τους καθ' εαυτήν είναι αιρετική ή ορθόδοξη. Γι' αυτόν οι Αντιχαλκηδόνιοι, αφού δεν δέχονται την οικουμενική απόφαση της Εκκλησίας κατά την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, είναι αιρετικοί»[51]. Αν δεν συνειδητοποιήσουμε αυτό το κριτήριο αξιολόγησης των Αντιχαλκηδονίων εκ μέρους του αγ. Ιωάννη του Δαμασκηνού, δεν πρόκειται να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε σωστά τις διάφορες δηλώσεις του που αναφέρονται σ' αυτούς και παρουσιάζονται εκ πρώτης όψεως αντιφατικές και αλληλοαποκλειόμενες μεταξύ τους.

Κατόπιν τούτων δικαίως οι δύο αείμνηστοι καθηγητές Ιω. Καρμίρης και π. Ιω. Ρωμανίδης, όπως αναφέραμε ήδη στο εν λόγω άρθρο μας, υπογραμμίζουν την ορθοδοξία των Αντιχαλκηδονίων ως προς την ουσία του χριστολογικού δόγματος, με αποτέλεσμα μάλιστα ο π. Ιω. Ρωμανίδης να φτάνει μέχρι του σημείου να κάνει λόγο για «Χαλκηδονίους και Μη-Χαλκηδονίους ορθοδόξους»[52].

Για το συντάκτη όμως του βιβλίου οι σχετικές τοποθετήσεις των ανωτέρω δύο καθηγητών, που διέθεταν μάλιστα πανορθοδόξως εγνωσμένο ορθόδοξο φρόνημα και διεθνές επιστημονικό κύρος, συνιστούν «επιφανειακές εκτιμήσεις» και δεν έχουν ως εκ τούτου καμιά απολύτως αξία, γιατί είναι προϊόντα μόνον ενός «πρωίμου ενθουσιασμού» για την ένωση μεταξύ Ορθοδόξων και Μη-Χαλκηδονίων και τίποτε περισσότερο[53]! Έτσι αξιολογεί λ.χ. ο συντάκτης του βιβλίου τη σημαντικότατη δήλωση του ενός εκ των δύο διαπρεπών ορθοδόξων δογματολόγων, του καθηγητή Ιω. Καρμίρη, ο οποίος αφού προηγουμένως μελέτησε, όπως τόνισε ο ίδιος, τα σχετικά κείμενα όχι μόνο των Πατέρων της Εκκλησίας αλλά και των ηγετών των Μη-Χαλκηδονίων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι *«δεν υπάρχει πραγματική διαφορά μεταξύ Ορθοδόξων και Μη-Χαλκηδονίων όσον αφορά την ουσία του χριστολογικού δόγματος, καθ' όσον όλοι δέχονται τη διδασκαλία του αγ. Κυρίλλου Αλεξανδρείας. Υπάρχει διαφορά μόνο όσον αφορά την ορολογία και τη διατύπωση αυτού του δόγματος»*[54]. Ας κρίνει εν προκειμένω μόνος του ο νοήμων και καλοπροαίρετος αναγνώστης, αν το επιστημονικό συμπέρασμα, στο οποίο κατέληξε ο καθηγητής Ιω. Καρμίρης, είναι προϊόν πρώιμου ενθουσιασμού για την ένωση Ορθοδόξων και Μη-Χαλκηδονίων, όπως θέλει ο συντάκτης του βιβλίου,

---

[51] Βλ. όπ. παρ., σ. 603.

[52] Βλ. J. S. Romanides, «St. Cyril's "One physis or hypostasis of God the Logos incarnate" and Chalcedon», στο *The Greek Orthodox Theological Review* 10 (1965), σ. 82 εξ.

[53] Βλ. όπ. παρ., σ. 37, 81.

[54] Βλ. «DISCUSSION: Concerning the paper of Professor Karmiris», στο *The Greek Orthodox Theological Review* 10 (1965), σ. 75. Βλ. και P. Gregorios – W. H. Lazareth – N. A. Nissiotis, όπ. παρ., σ. 43.

και όχι προϊόν νηφάλιας και ενδελεχούς επιστημονικής έρευνας, όπως τονίζει σαφώς ο καθηγητής Καρμίρης. Εξ άλλου όσον αφορά στο μακαριστό καθηγητή π. Ιω. Ρωμανίδη, θα πρέπει ασφαλώς να γνωρίζει ο συντάκτης του βιβλίου ότι ο αείμνηστος καθηγητής, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ήταν ενθουσιώδης υπέρμαχος και ένας από τους βασικούς πρωτεργάτες του θεολογικού διαλόγου της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τους Μη-Χαλκηδονίους, ουδέποτε μετακινήθηκε από τις επιστημονικές του θέσεις σχετικά με τη δογματική ταυτότητα των Αντιχαλκηδονίων, αλλά έμεινε πιστός σ' αυτές μέχρι τον θάνατό του, όπως φαίνεται ήδη από το ηλεκτρονικό δημοσίευμά του με τίτλο «*Συνωμοσία;*», Αθήναι 1999, με το οποίο απαντά στο κείμενο του Αρχιμ. Γεωργίου, Ηγουμένου της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, με τίτλο «*Οι Αντιχαλκηδόνιοι δεν ήσαν και δεν είναι ορθόδοξοι. Απάντησις εις ανορθόδοξον άποψιν του π. Ιωάννου Ρωμανίδου*»[55], που στην αρχή κυκλοφόρησε ανώνυμα, αλλά στη συνέχεια δημοσιεύθηκε επώνυμα και με ελαφρώς τροποποιημένο υπότιτλο στο περιοδικό *Κοινωνία* [56].

δ) Εκκλησιαστική και ιδεολογική ορθοδοξία

Μετά την ανάπτυξη της δογματικής ταυτότητας των Αντιχαλκηδονίων και την υπογράμμιση της «ορθοδοξίας» τους κατά τον άγ. Ιωάννη το Δαμασκηνό, αισθανθήκαμε την ανάγκη να απαντήσουμε στο εν λόγω άρθρο μας και στο ερώτημα πώς νοείται αυτή η «ορθοδοξία» που αποδίδει στους Αντιχαλκηδονίους ο Δαμασκηνός και τι σχέση μπορεί να έχει κατ' αυτόν με την Ορθοδοξία της Εκκλησίας. Η απάντηση που δώσαμε στο ανωτέρω ερώτημα είναι ότι η «ορθοδοξία» αυτή ως περιοριζόμενη αποκλειστικά και μόνο στην ουσία του χριστολογικού δόγματος έχει για το Δαμασκηνό απλώς ιδεολογικό χαρακτήρα και δεν ταυτίζεται με την πραγματική Ορθοδοξία, η οποία δεν είναι απλή ιδεολογία αλλά κοινωνία με την Εκκλησία. Αν δεν υπάρχει, όπως τονίσαμε, αυτή η εκκλησιολογική διάσταση της Ορθοδοξίας, η ιδεολογική ορθοδοξία, που περιορίζεται απλώς στην ουσία του δόγματος, δεν φτάνει κατά το Δαμασκηνό, προκειμένου να θεωρείται κάποιος Ορθόδοξος. Η κοινωνία με την Εκκλησία είναι κατ' αυτόν που δίνει στην ιδεολογική ορθοδοξία την πληρότητα και το αγιοπνευματικό περιεχόμενο της εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας. Και η θέση μας αυτή ασφαλώς δεν είναι αυθαίρετη, αλλά τεκμηριώνεται στο γεγονός ότι ο Δαμασκηνός εκτός από τους Αντιχαλκηδονίους χαρακτηρίζει και άλλες δύο ομάδες αιρετικών, τους Ικέτες και τους Αυτοπροσκόπτες, ως «ορθοδόξους», και

[55] Βλ. το δημοσίευμα αυτό στο site του π. Ιωάννη Ρωμανίδη στο Internet (http://www.romanity.org).
[56] Βλ. Αρχιμ. Γεωργίου, Καθηγουμένου της Ι. Μονής Οσίου Γρηγορίου, «Οι Αντιχαλκηδόνιοι δεν ήσαν και δεν είναι ορθόδοξοι. Απάντησις εις μελέτην του π. Ιωάννου Ρωμανίδου υποστηρίζοντος την αντίθετον άποψιν», στο *Κοινωνία* 42 (1999), τεύχ. 2, σ. 127-135· τεύχ. 3, σ. 253-262.

μάλιστα τους Αυτοπροσκόπτες ως κατά πάντα «ορθοδόξους»[57]. Ωστόσο ο λόγος που τους θεωρεί αιρετικούς είναι απολύτως σαφής: για κάποιο δηλ. συγκεκριμένο λόγο διαφοροποιήθηκαν από την Εκκλησία και έπαψαν να έχουν κοινωνία μαζί της, χωρίς όμως να αρνούνται την ουσία του ορθοδόξου δόγματος. Η εκκλησιολογική αυτή θεώρηση των αιρέσεων από το Δαμασκηνό γίνεται ιδιαίτερα σαφής κατά την περιγραφή της αιρέσεως των Αυτοπροσκοπτών: «Αυτοπροσκόπται· πάντα μεν ορθόδοξοι υπάρχοντες, αδεώς δε της καθολικής Εκκλησίας και κοινωνίας σφας αυτούς προφάσεώς τινος ευτελούς ένεκα αποκόπτοντες»[58].

Δυστυχώς και το σημείο αυτό του άρθρου μας ο συντάκτης του βιβλίου το παρανόησε πλήρως, χαρακτηρίζοντάς το ως «θεολογικό τέχνασμα», «καινοφανή θεολογική άποψη» και «θεωρία» δική μας[59], χωρίς να προβληματίζεται καθόλου πώς είναι δυνατόν ο Δαμασκηνός από τη μια μεριά να θεωρεί τους παραπάνω αιρετικούς (τους Αντιχαλκηδονίους, του Ικέτες και τους Αυτοπροσκόπτες) ως πράγματι αιρετικούς, ώστε να τους εντάσσει στο *Περί αιρέσεων* έργο του, και από την άλλη να τους χαρακτηρίζει «ορθοδόξους», και μάλιστα τους Αυτοπροσκόπτες ως κατά πάντα «ορθοδόξους». Με τα όσα υποστηρίζει σχετικά με το θέμα αυτό στο βιβλίο του υποτιμά την εκκλησιολογική διάσταση της Ορθοδοξίας ή την εκκλησιολογική θεώρηση των αιρέσεων εκ μέρους των Πατέρων, ενώ παράλληλα εξαίρει την ιδεολογική σημασία του ορθοδόξου δόγματος ως κριτήριο της Ορθοδοξίας, με αποτέλεσμα να ταυτίζει επικίνδυνα την εκκλησιαστική με την ιδεολογική ορθοδοξία[60]. Αν ίσχυε απόλυτα η άποψή του ότι «Το 'εκκλησιολογικό' κριτήριο αποκτά ισχύ χάρις στο Ορθόδοξο δόγμα, το οποίο προϋποθέτει»[61], τότε θα έπρεπε οι άγιοι Γρηγόριος Νύσσης και Αυγουστίνος, που διατύπωσαν, ως γνωστόν, κάποιες εσφαλμένες δογματικές διδασκαλίες, να μη θεωρούνται άγιοι και μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας. Αν όμως, παρά τις δογματικές αποκλίσεις τους, θεωρήθηκαν και θεωρούνται μεγάλοι άγιοι της Εκκλησίας, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι βρίσκονταν πάντοτε, ανεξάρτητα από τις δογματικές αστοχίες τους, σε πλήρη κοινωνία με την Εκκλησία. Έπειτα θα πρέπει πάντοτε να έχουμε υπόψη μας ότι και ο διάβολος και ο απόστολος Πέτρος ομολόγησαν ουσιαστικά το ίδιο πράγμα σχετικά με το πρόσωπο του Ιησού, ότι είναι δηλ. «ο Υιός του Θεού του υψίστου»[62] ή «ο Υιός του Θεού του ζώντος»[63], πράγμα το

[57] Βλ. όπ. παρ., σ. 605.
[58] Βλ. *Περί αιρέσεων* 100, PG 94, 761 Β.
[59] Βλ. όπ. παρ., σ. 72, 83. Βλ. και Αρχιμανδρίτου Γεωργίου Καψάνη, Καθηγουμένου της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, «Καινοφανείς θεολογικές απόψεις εν όψει των διαλόγων», στο περιοδ. *Παρακαταθήκη* 43 (2005), σ. 3, 5.
[60] Βλ. όπ. παρ., σ. 63 κ.ε.
[61] Βλ. όπ. παρ., σ. 66.
[62] Βλ. *Ματθ*. 8, 29· *Μάρκ*. 5, 1· *Λουκ*.8, 28.
[63] Βλ. *Ματθ*. 16, 20.

οποίο μάλιστα αρνούνταν οι Ιουδαίοι. Ωστόσο η ομολογία τους δεν είχε την ίδια σημασία και προοπτική. Η ομολογία του διαβόλου είχε απλώς ιδεολογικό χαρακτήρα, περιοριζόμενη αποκλειστικά και μόνο στην αναγνώριση εκ μέρους του αυτού που πράγματι ήταν ο Ιησούς, γεγονός όμως που δεν μπορούσε να έχει για τον ίδιο καμιά σωτηριολογική σημασία, ενώ η ομολογία του αποστόλου Πέτρου, ως έκφραση πίστης, υπακοής και αγάπης στο πρόσωπο του Χριστού, είναι η βάση (η πέτρα), πάνω στην οποία οικοδομήθηκε και ζει η Εκκλησία.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα ποια είναι η βαθύτερη δογματική σημασία της διακρίσεως μεταξύ ιδεολογικής και εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας θα παραθέσουμε ένα απόσπασμα από τα *Άπαντα* του Γ. Τερτσέτη, που αναφέρεται στη συνομιλία ενός Έλληνα βοσκού μ' έναν Άγγλο περιηγητή, και θα τη σχολιάσουμε συνοπτικά. Γράφει λοιπόν ο Τερτσέτης: «Κατά τα 1820, ένας βοσκός της Ελλάδος έβοσκε το κοπάδι του εις τα πράσινα χορτάρια· καθήμενος εις το πεζούλι μικρής εκκλησίας, πότε έπαιζε τη φλογέρα του, πότε εσφύριζε εις τα αρνιά του. Κατά τύχην, περιδιαβάζοντας, επέρασεν εκείθεν φιλέρημος Άγγλος περιηγητής, είδε το βοσκό, τον πλησίασε, εχαιρετήθησαν· έπειτα του λέγει, ο περιηγητής, τι πιστεύεις; Ο βοσκός, υψώνοντας την μαγκούρα του και κτυπώντας τον τοίχο της εκκλησίας αποκρίνεται: – «Ό,τι πιστεύει ετούτη». – «Και τι πιστεύει ετούτη;» του λέγει με χαμόγελο ο περιηγητής. – «Ό,τι πιστεύω εγώ» (απάντησε ο βοσκός)[64]. Αν περιμέναμε από τον αγράμματο βοσκό να αναπτύξει ιδεολογικά το πιστεύω του, πιθανότατα θα μας φαινόταν ή Αρειανός ή Πνευματομάχος ή Νεστοριανός ή Μονοφυσίτης ή και όλα αυτά μαζί, καθώς και πολλά άλλα, γιατί ασφαλώς δεν θα γνώριζε τίποτε άλλο από τη δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας παρά μόνον «Ιησούν Χριστόν και τούτον εσταυρωμένον» και αναστάντα. Εκείνο όμως που έσωσε την ορθοδοξία του είναι όχι το ιδεολογικό του πιστεύω, αλλά η πλήρης ταύτισή του με την πίστη της Εκκλησίας, δηλ. η κοινωνία του με την Εκκλησία. Άλλωστε, αν κάνουμε μια δημοσκόπηση μεταξύ των ορθοδόξων χριστιανών, συμπεριλαμβανομένων μάλιστα και μοναχών και κληρικών, ζητώντας τους να απαντήσουν ακόμη και σε βασικά δογματικά ερωτήματα, είναι βέβαιο ότι πολλοί, αν όχι οι πλείστοι εξ αυτών, θα δώσουν αιρετικές απαντήσεις. - Τι είναι αυτό λοιπόν που σώζει την ορθοδοξία τους και τους κάνει να είναι μέλη της Ορθοδόξου Εκκλησίας; - Τίποτε άλλο παρά η κοινωνία τους με την Εκκλησία. Κατά συνέπεια είναι περισσότερο από σαφές ότι δεν ταυτίζεται η εκκλησιαστική ορθοδοξία με την ιδεολογική, ούτε εκφράζεται απαραίτητα μέσα από ένα απολύτως ακριβές ορθόδοξο ιδεολογικό πιστεύω, ώστε «το 'εκκλησιολογικό' κριτήριο» να «αποκτά ισχύ χάρις στο Ορθόδοξο δόγμα, το οποίο προϋποθέτει», όπως ισχυρίζεται ο

[64] Βλ. Γ. Τερσέτη, *Άπαντα*, τόμ. 2 (Λόγοι και δοκίμια), αναστήλωσε Γ. Βαλέτας, Εκδόσεις «Πηγής», Αθήναι 1953, σ. 96 εξ.

συντάκτης του βιβλίου. Αντίθετα, η κοινωνία με την Εκκλησία είναι, χάρις στην οποία η ιδεολογική ορθοδοξία, όπως τονίσαμε και στο εν λόγω άρθρο μας, αποκτά την πληρότητα και το αγιοπνευματικό περιεχόμενο της εκκλησιαστικής Ορθοδοξίας[65]. Από την άποψη αυτή, όπως φάνηκε ήδη από όσα είπαμε παραπάνω, η κοινωνία και η πλήρης ταύτιση με την Εκκλησία είναι που συνιστά το ουσιώδες κριτήριο της Ορθοδοξίας μέσα στην ορθόδοξη παράδοση και τη συνείδηση της Εκκλησίας. Γι' αυτό και αυτή είναι εκείνη, χάρις στην οποία σωζόμαστε, και όχι η ιδεολογική ορθοδοξία.

Αντί επιλόγου

Θα μπορούσαμε να επισημάνουμε κι' άλλες δογματικές ή ιστορικοδογματικές αστοχίες και αντιφάσεις που υπάρχουν στο εν λόγω βιβλίο και φανερώνουν έκδηλη αδυναμία κατανόησης δογματικών κειμένων, όπως η θεώρηση της εκφράσεως «εκ δύο φύσεων», που χαρακτηρίζει τον Χριστό, δηλ. μετά την ενανθρώπηση, ως αντιευτυχιανικής αφενός[66] και ευτυχιανικής αφετέρου[67], ή η άρνηση της δογματικής ισοδυναμίας των δυοφυσιτικών εκφράσεων «εκ δύο φύσεων», «δύο φύσεις» και «εν δύο φύσεσι»[68], την οποία μάλιστα, ακολουθώντας τους Πατέρες της Ε΄ Οικουμενικής Συνόδου[69], επανειλημμένως τονίζει ο άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός[70], ή ακόμη η δογματική σημασία των πατερικών εκβοήσεων κατά τις συνεδρίες της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου[71] κ.ά., αλλά οι επισημάνσεις αυτές εκφεύγουν των στενών ορίων μιας βιβλιοκριτικής μελέτης, που στόχο έχει ταυτόχρονα και την απάντηση στις παρανοήσεις και διαστρεβλώσεις όχι μόνο δικών μας σαφώς εκπεφρασμένων θέσεων, αλλά και συναφών δογματικών πατερικών κειμένων.

Ελπίζουμε οι ανωτέρω επισημάνσεις της μελέτης μας να κατανοηθούν σωστά και να μην υπάρξουν περαιτέρω παρανοήσεις και διαστρεβλώσεις, γιατί έτσι δεν μπορεί να προχωρήσει εποικοδομητικά και αποτελεσματικά ούτε ο θεολογικός διάλογος με τους Αντιχαλκηδονίους ούτε και ο σχετικός μ' αυτόν ενδοορθόδοξος διάλογος·

---

[65] Βλ. όπ. παρ., σ. 606.
[66] Βλ. όπ. παρ., σ. 33.
[67] Βλ. όπ. παρ., σ. 48 εξ., υποσ. 66.
[68] Βλ. όπ. παρ., σ. 46 κ.ε., 81 εξ.
[69] Βλ. Ζ΄ και Η΄ Αναθεματισμούς της Ε΄ Οικουμενικής συνόδου (ACO IV, 1, 242), όπου πέρα από τη δογματική ισοδυναμία των εκφράσεων αυτών, επισημαίνεται και ο κίνδυνος αιρετικής κατανόησής τους, τον οποίο στοχεύει με τις διευκρινίσεις της να αποτρέψει η Σύνοδος.
[70] Βλ. *Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως* 2, PG 94, 793 A· 47, PG 94, 989 A· 48, PG 94, 997 B· 78, PG 94, 1109 CD· 80, PG 94, 1116 A· *Κατά Ιακωβιτών* 14, PG 94, 1444 B – 1445 A· 21, PG 94, 1448 B· 43, PG 94, 1456 BC· 78, PG 94, 1473 C· 89, PG 94, 1485 D· *Περί συνθέτου φύσεως, Κατά Ακεφάλων*, 1-2, PG 95, 113 B· 9, PG 95, 124 B· *Περί των εν Χριστώ δύο θελημάτων και ενεργειών και των λοιπών φυσικών ιδιωμάτων· εξ επιδρομής δε και περί δύο φύσεων και περί μιάς υποστάσεως* 8, PG 95, 137 AB.
[71] Βλ. όπ. παρ., σ. 53.

εκτός βέβαια κι' αν αυτό επιθυμεί ο συντάκτης του βιβλίου. Δόξα τω Θεώ όμως που υπάρχουν και θα υπάρχουν πάντοτε μέσα στην Εκκλησία φωτισμένοι ποιμένες που χειρίζονται τα θέματα του θεολογικού αυτού διαλόγου με σύνεση και υψηλό αίσθημα ευθύνης, κατανοώντας σωστά τα σχετικά δογματικά κείμενα και τις αντίστοιχες θεολογικές θέσεις, με αποτέλεσμα ό,τι και να πει κανείς στα πλαίσια του ενδοορθόδοξου διαλόγου να μην μπορεί ούτε να αναχαιτίσει το διάλογο αυτό, που ξεκίνησε και διεξάγει η Εκκλησία μας για πρώτη φορά στην ιστορία της με πανορθόδοξες αποφάσεις, ούτε όμως και να τον προωθήσει απερίσκεπτα, ώστε να διακινδυνεύσει η ενότητα της Εκκλησίας.

Κλείνοντας λοιπόν θα θέλαμε να κάνουμε έκκληση στο συγγραφέα του βιβλίου να μην ταράσσεται πνευματικά, αγωνιώντας αδικαιολόγητα για επιστημονικά θέματα σχετικά με τους Αντιχαλκηδονίους, αλλά να ειρηνεύει εν εαυτώ, ασχολούμενος με τα κύρια μοναχικά του καθήκοντα και έχοντας περισσότερη εμπιστοσύνη στην Εκκλησία απ' ό,τι έχει στον εαυτό του. Τέλος, εξ αφορμής της συγγραφικής ιδιοτυπίας του εν λόγω βιβλίου, του οποίου άλλος είναι ο φερόμενος ως συγγραφέας και άλλος ο πραγματικός συντάκτης του, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι θα πρέπει να προσέχουμε σε ποια θεολογικά κείμενα που θέλουν να έχουν επιστημονικές αξιώσεις βάζουμε την υπογραφή μας, γιατί είναι πολύ εύκολο να εκτεθεί κανείς, όταν εμπιστεύεται τη σύνταξη των κειμένων αυτών σε πρόσωπα που δεν έχουν τις απαραίτητες προς τούτο ιστορικοφιλολογικές και θεολογικές προϋποθέσεις.